

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Markéta Křížáková

Úloha Mezinárodního trestního tribunálu pro
bývalou Jugoslávii a Mezinárodního trestního
tribunálu pro Rwandu v mezinárodních vztazích

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Markéta Křížáková**

Vedoucí práce: **JUDr. Miroslav Pulgret, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2014**

Bibliografický záznam

KŘIŽÁKOVÁ, Markéta. *Úloha Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu v mezinárodních vztazích*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2014. 79 s. Vedoucí diplomové práce JUDr. Miroslav Pulgret, Ph.D.

Abstrakt

Tato bakalářská práce pojednává o úloze Mezinárodního trestního tribunálů pro bývalou Jugoslávii a pro Rwandu v mezinárodních vztazích. Práce se snaží odpovědět na otázku, jakou úlohu oba tribunály mají v právní a politické oblasti. Co se týče oblasti právní, práce se prostřednictvím judikatury zaměřuje na to, jak oba tribunály pomohly rozvoji mezinárodního humanitárního a mezinárodního trestního práva. Dále je zkoumáno, zda a popřípadě jak politické aspekty ovlivňují činnost tribunálů v rámci rozhodovací činnosti soudců a spolupráce států s tribunály. V poslední řadě je snahou práce osvětlit, jak tyto ad hoc mezinárodní trestní tribunály přispěly k potrestání zločinů podle mezinárodního práva, k obnovení a udržení míru a jak přispěly k procesu usmíření zneprátených stran.

Abstract

This bachelor thesis deals with the role of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia and the International Criminal Tribunal for Rwanda in international relations. Thesis tries to answer the question, which role both tribunals have in legal and political sphere. In legal sphere, by using judicature, the thesis focuses on how both tribunals contributed to the development of international humanitarian and international criminal law. Future is examined if and how political aspects influence activities of the tribunals, decision-making of judges and cooperation with states. Finally, the thesis seeks to elucidate the post-conflict situation in the states. How tribunals contributed to punishing violation of international law, how contributed to restoration and maintenance of peace and national reconciliation.

Klíčová slova

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii, Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu, mezinárodní vztahy, politické aspekty, spolupráce, usmíření, obnovení a udržení míru

Keywords

International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, International Criminal Tribunal for Rwanda, international relations, political aspects, cooperation, reconciliation, restoration and maintenance of peace

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 13.5.2014

Markéta Křižáková

Poděkování

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce, JUDr. Miroslavu Pulgretovi, Ph.D. za cenné rady, ochotu a vstřícný přístup. V neposlední řadě také děkuji mým přátelům a rodině za podporu.

Institut politologických studií

Projekt bakalářské práce

Úloha Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu v mezinárodních vztazích

Vymezení tématu a cíle práce:

V průběhu historie vždy docházelo k ozbrojeným konfliktům, ať už mezi státy nebo mezi obyvateli jednoho národa, například v případě občanských válek. V rámci těchto konfliktů se pak někteří jedinci uchýlovali k hrůzným činům, jako je vyhlazování určitých etnických, rasových, jazykových či náboženských skupin, zabíjení civilistů, mučení, znásilňování a další. S rozvojem mezinárodního práva, zejména válečného a humanitárního, však začaly být tyto činy považovány za zločiny podle mezinárodního práva. Porušení mezinárodním právem stanovených kogentních zákazů, například zákazu genocidy, zákazu nelidských činů proti civilnímu obyvatelstvu či porušení válečného práva, vyvolává nejen mezinárodněprávní odpovědnost států, ale i trestní odpovědnost osob, které se v postavení státních orgánů takového chování dopustili. V 90. letech došlo v balkánském regionu k rozpadu Jugoslávie, který vedl až k občanské válce, v jejímž průběhu došlo k etnickým čistkám a závažnému porušování lidských práv. Během roku 1994 byly stejné zločiny spáchány i na africkém kontinentě ve Rwandě, kdy početnější etnická skupina Hutuů vyvraždila téměř milion příslušníků kmene Tutsijů. Následkem těchto událostí zřídilo OSN roku 1992 ad hoc Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, „dále jen ICTY“) a roku 1994 Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (International Criminal Tribunal for Rwanda, „dále jen ICTR“).

Tato bakalářská práce si klade za cíl porovnat uvedené dva ad hoc mezinárodní trestní tribunály na základě určitých kritérií a zjistit jakou mají úlohu v mezinárodních vztazích, zejména co se týče dopadu jejich činnosti na post-konfliktní vývoj ve Rwandě a v zemích bývalé Jugoslávie. Snahou bude i dobrat se závěru, zda a popřípadě jak ovlivňují politické aspekty rozhodovací činnost těchto dvou tribunálů. Dalším cílem

práce bude zjištění, jaké vztahy mají dvě zmíněné země k ICTY a ICTR, jakým způsobem tyto vztahy ovlivňují jejich efektivitu a úspěšnost a jak se přístupy států k tribunálům liší.

Výzkumné otázky:

Hlavní výzkumné otázky zní:

V čem jsou si ICTY a ICTR podobné a v čem se liší (zejména ohledně rozhodovací činnosti)?

Ovlivňují politické aspekty rozhodovací činnost ICTY a ICTR?

Jakou úlohu mají ICTY a ICTR v mezinárodních vztazích, zejména co se týče dopadu činnosti těchto tribunálů na post-konfliktní vývoj ve Rwandě a v zemích bývalé Jugoslávie (Srbsko, Chorvatsko, Kosovo, Bosna a Hercegovina, Makedonie)?

Jaký vliv má přístup těchto států na úspěšnost tribunálů? A jak se přístupy států od sebe liší?

Hypotézy:

ICTY i ICTR mají podstatnou úlohu v mezinárodních vztazích, a to zejména v rámci vztahů zemí bývalé Jugoslávie a Rwandy s mezinárodním společenstvím.

Spolupráce států s ICTY a ICTR zvyšuje jejich úspěšnost.

Rwanda spolupracovala s ICTR více, než tomu bylo v případě zemí bývalé Jugoslávie a ICTY.

Metoda

Metodickým rámcem mé bakalářské práce bude komparativní metoda. Jedná se o specifickou metodu analýzy, díky níž lze získat potřebné informace o zkoumaném objektu. Komparativní metoda má ve společenských vědách významnou úlohu, zejména kvůli nemožnosti využití experimentu, a zjednodušeně řečeno ji lze definovat jako porovnávání objektů (dvou či více) za účelem stanovení jejich shodných či rozdílných znaků. Objektem komparace této bakalářské práce budou ICTY a ICTR. Oba tribunály

se pokusím analyzovat podle následujících kritérií: vznik tribunálů, jejich struktura, pravomoci, rozhodovací činnost, spolupráce se státy a jejich úspěšnost a dopad na post-konfliktní vývoj.

Struktura práce

Zamýšlená struktura práce se bude odvíjet od kritérií této analýzy. V úvodu bych ráda vymezila téma a cíle mé práce, následně bude důležité nastínit příčiny vzniku obou tribunálů, což znamená zabývat se konflikty, které k založení tribunálů vedly. Stručně tedy rozeberu konflikt jak v bývalé Jugoslávii, tak ve Rwandě a způsob založení obou tribunálů. Dále se budu zabývat strukturou těchto ad hoc soudů a jejich pravomocemi. V následující kapitole na příkladech konkrétních judikátů porovnáím rozhodovací činnost obou tribunálů. Ráda bych se zaměřila na to, zda oba soudy rozhodují obdobné případy podobně, či se v něčem jejich rozhodovací činnost liší. V rámci této kapitoly budu také zkoumat, zda, případně jak, politické aspekty ovlivňují rozhodovací činnost tribunálů. Jedna kapitola mé práce se bude zabývat spoluprací a vztahem států (Rwandy a nástupnických států Jugoslávie) s ICTY a ICTR. V poslední části práce se zaměřím na úspěšnost obou mezinárodních trestních tribunálů, porovnávat budu zejména počet probíhajících a ukončených soudních řízení a dopadu tribunálů na post-konfliktní vývoj. Zhodnotím, zda soudy splnily svůj účel a přispěly, či nepřispěly k pozitivnímu či negativnímu vývoji ve Rwandě a zemích bývalé Jugoslávie. V závěru se na základě výše uvedeného pokusím celou problematiku shrnout a zodpovědět výzkumné otázky.

Seznam zamýšlené literatury:

Literatura:

MUHIČ-DIZDAREVIČ, S. Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii a sociální rekonstrukce na Balkáně. In: Lidé města. Praha: Univerzita Karlova - Fakulta humanitních studií, 2007.

ORENTLICHE, D.F. That Someone Guilty Be Punished: The Impact of ICTY in Bosnia. New York: Open Society Justice Initiative and the International Center for Transitional Justice, 2010.

PESKIN, V. International justice in Rwanda and the Balkans: virtual trials and the struggle for state cooperation. Cambridge (UK): Cambridge University press, 2008.

SCHABACH, W. A. The UN international criminal tribunals: the former Yugoslavia, Rwanda, and Sierra Leone. Cambridge (UK): Cambridge University Press, 2006.

SILBER, L., LITTLE, A. The death of Yugoslavia. Londýn: Penguin, 1996.

ŠTURMA, P. Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva. Praha: Nakladatelství Karolinum UK, 2002.

VÁLEK, P. Klíčová rozhodnutí mezinárodních tribunálů ve světle mezinárodního práva. Praha: Beck, 2009.

ZÁHOŘÍK, J. Dějiny Rwandy a Burundi. Nakladatelství lidové noviny, 2012.

Periodika:

BOED, R. The United Nations International Criminal Tribunal for Rwanda: Its Establishment. Praha: Perspectives, 2001.

HADROUŠK, D. Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii. Mezinárodní politika 9/1997.

ZRNO, M. Přispěl ke spravedlnosti, ale ne k usmíření. Euro 2008.

Prameny:

International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia <<http://www.un.org/icty>>.

International Criminal Tribunal for Rwanda <<http://www.ictt.org>>.

Obsah

Úvod	3
1.Co vedlo k založení ICTY a ICTR?.....	6
1.1.Konflikt v bývalé Jugoslávii.....	6
1.2.Konflikt ve Rwandě.....	9
2.Založení Mezinárodních trestních tribunálů pro bývalou Jugoslávii a Rwandu	13
2.1.ICTY	14
2.1.1.Založení a jurisdikce	14
2.1.2.Legitimita ICTY: Případ Tadić	15
2.1.3.Struktura a složení.....	16
2.2.ICTR.....	18
2.2.1.Založení a jurisdikce	18
2.2.2.Struktura a složení.....	19
2.3.Shrnutí	20
Úloha tribunálů v právní a politické oblasti.....	20
Úloha tribunálů v právní oblasti	21
3.Klíčová judikatura ICTY a ICTR	21
3.1.Vnitrostátní ozbrojený konflikt	21
3.2.Pravomoci RB podle Charty OSN.....	22
3.3.Pojem chráněná skupina v definici genocidy	24
3.4.Zločin znásilnění	25
3.5.Shrnutí	26
Úloha tribunálů v politické oblasti.....	27
4.Činnosti tribunálů v závislosti na politických aspektech	28
4.1.Rozhodovací činnost ICTY v závislosti na politických aspektech	28
4.2.Rozhodovací činnost ICTR v závislosti na politických aspektech	32
5.Spolupráce států s ICTY a ICTR	34
5.1.Spolupráce Srbska s ICTY	34
5.2.Spolupráce Chorvatska s ICTY	37
5.3.Spolupráce Rwandy s ICTR	40

6.Přínos tribunálů v post-konfliktním vývoji	43
6.1.Potrestání zločinů podle mezinárodního humanitárního práva.....	43
6.2.Proces usmíření	46
6.2.1.bývalá Jugoslávie	46
6.2.2.Rwanda	48
6.3.Obnovení a udržení míru	50
6.3.1.bývalá Jugoslávie	50
6.3.2.Rwanda	52
Závěr.....	54
Summary.....	58
Použité prameny a literatura	61
Monografické publikace.....	61
Periodické zdroje.....	61
Neperiodické zdroje	65
Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů.....	67
Judikatura	68

Úvod

V 90. letech 20. století došlo na evropském a africkém kontinentě k něčemu, co otřásl celým mezinárodním společenstvím. V roce 1991 vypukla válka v bývalé Jugoslávii a o tři roky později došlo ke genocidě v africké Rwandě. K ozbrojeným konfliktům, mezinárodním i vnitrostátním, docházelo v historii vždy, válka v Jugoslávii a občanská válka ve Rwandě ale byly něčím výjimečné. V jejich důsledku došlo k založení orgánů Organizace spojených národů (dále jen "OSN"), ad hoc mezinárodních trestních tribunálů pro bývalou Jugoslávii (International Tribunal for the Former Yugoslavia, dále jen „ICTY“ nebo „tribunál“) a pro Rwandu (International Tribunal for Rwanda, dále jen „ICTR“ nebo „tribunál“). Tribunály byly založeny za cílem potrestat viníky, kteří se dopustili závažných porušení norem mezinárodního práva, obnovit a udržet mír v regionu a přispět k procesu usmíření. Oba tribunály mají ukončit svou činnost do konce roku 2014. Dospěly tribunály během své dvacetileté existence k naplnění svého mandátu?

Ústředním tématem této bakalářské práce je úloha ICTY a ICTR v mezinárodních vztazích. Práce si klade za cíl porovnat tyto dva ad hoc mezinárodní trestní tribunály na základě určitých kritérií a zjistit, jakou mají úlohu v mezinárodních vztazích. Za tímto účelem je však nezbytné pochopit oba konflikty a seznámit se s fungováním tribunálů. V první řadě si tedy práce klade za cíl porovnat oba tribunály a zjistit, v čem a do jaké míry jsou si podobné a v čem se liší. Na úlohu tribunálů může být pohlíženo z několika hledisek. V mé práci je pozornost soustředěna na oblast právní a politickou. V oblasti právní je snahou zjistit, zda a jak tribunály přispěly k rozvoji mezinárodního práva. Za tímto účelem je zkoumána judikatura obou tribunálů. V oblasti politické je jedním z mých cílů odpovědět na otázku, jak politické aspekty ovlivňují činnost ICTY a ICTR. Tato otázka je pojata ve dvou rovinách. V první se zaměřuji na to, zda politické aspekty ovlivňují rozhodovací činnost soudních senátů ICTY a ICTR a jejich společného odvolacího senátu, ve druhé rovině se snažím osvětlit, jak politické aspekty ovlivňují spolupráci států s tribunály. Jak spolupráce tribunálů se státy bývalé Jugoslávie a Rwandy probíhala a který z tribunálů byl v této oblasti úspěšnější? V poslední řadě jsem si položila otázku, jakou úlohu mají ICTY a ICTR v mezinárodních vztazích, zejména co se týče dopadu činnosti těchto tribunálů na post-konfliktní vývoj v předmětných státech. Jak tribunály dostaly svého úkolu potrestat

zločiny podle mezinárodního práva, jak pomohly obnovit a udržet mír a jak přispěly k usmíření?

Oproti projektu bakalářské práce jsem učinila dílčí změnu v případě první otázky. Tribunály měly být porovnány zejména ohledně rozhodovací činnosti, nicméně prakticky je velmi obtížné tuto problematiku zpracovat. Bylo by potřeba porovnat velké množství podobných případů z právního hlediska, na což tato práce nemá kapacitu. Otázka je nakonec pojata ve smyslu porovnání tribunálů v oblasti jejich jurisdikce, struktury a složení. Co se týče rozhodovací činnosti, kapitola třetí obsahuje judikaturu, jež přispěla k rozvoji mezinárodního humanitárního práva. Zde jsou také patrné rozdíly v přístupu obou tribunálů k určitým právním otázkám, jako je například definice znásilnění v mezinárodním právu.

Struktura práce se odvíjí od položených otázek a cílů práce. Pro pochopení celé problematiky je nutné osvětlit zejména důvody, které vedly k založení obou tribunálů. Proto první kapitola pojednává o příčinách a průběhu obou konfliktů. Nelze se zabývat úlohou tribunálů, aniž bych nastínila jejich fungování. Druhá kapitola se tedy věnuje již samotným tribunálům, jejich založení, jurisdikci, struktuře a složení. Kapitola třetí se týká úlohy tribunálů v právní oblasti a je zde zmíněna klíčová judikatura obou tribunálů, jež pomohla rozvoji mezinárodního práva. V následující kapitole číslo čtyři je přesunuta pozornost na oblast politickou, kapitola pojednává o rozhodovací činnosti tribunálů v závislosti na politických aspektech, týká zejména kontroverznosti určitých případů. Kapitola pátá se zabývá spoluprací tribunálů se státy bývalé Jugoslávie, konkrétně se Srbskem a Chorvatskem, a Rwandou. V poslední kapitole se snažím osvětlit přínos tribunálů v post-konfliktní situaci se zaměřením na potrestání zločinů podle mezinárodního práva, proces usmíření a obnovení a udržení míru. V závěru pak shrnuji zjištěné poznatky a odpovědi na položené otázky.

Informace jsem čerpala jak ze zdrojů primárních, tak sekundárních. V první kapitole pojednávající o konfliktu v Jugoslávii jsem využila načerpaných znalostí z kurzu War and Peace in the Western Balkans, jež jsem absolvovala na Lund University ve Švédsku, dále jsem používala odborné články, například článek Alexandra Pavkoviće *Anticipating the disintegration: Nationalism in former Yugoslavia, 1980-1990* či monografii Franke Wilmer *The construction of the state, man and war*. Výbornou publikací popisující konflikt ve Rwandě je kniha *Dějiny Rwandy a Burundi* od Jana Záhořika, proto jsem čerpala zejména z této publikace. V kapitole

druhé jsem používala zejména primárních zdrojů, a to Statutů obou tribunálů a jejich oficiálních internetových stránek. Co se týče klíčové judikatury ICTY a ICTR, použila jsem judikáty obou tribunálů a primárně publikaci Petra Válka *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. Publikace je určena pro soudce, odporníky v oblasti mezinárodních vztahů, pro akademiky a zejména pro studenty se zájmem o mezinárodní trestní právo. V kapitole čtvrté mi posloužily jako zdroje zejména článek Jamese Meernika *Victor's Justice or the Law? Judging and Punishing at the International Tribunal for the Former Yugoslavia* či odborný článek Janine Natalye Clark *Courting Controversy. The ICTY's Acquittal of Croatian Generals Gotovina and Markac*. Clark se velmi věnuje tématu ICTY, zejména jeho působení v procesu usmíření stran konfliktu. V případě ICTR jsem čerpala například z článku odborníka na centrální a východní Afriku Andrewa Wallise *International Courts: Justice vs Politics*. Dále jsem čerpala i z primárních informací uvedených přímo na oficiálních webových stránkách obou tribunálů či různých článků z prestižních zahraničních deníků jako je The New York Times. V případě spolupráce států s tribunály byla důležitým zdrojem publikace profesora Victora Peskina *International Justice in Rwanda and the Balkans* či článek Marlene Spoerri *Justice Imposed: How Policies of Conditionality Affect Transnational Justice in the Former Yugoslavia*. V poslední kapitole jsem použila hlavně primární data získaná z internetových stránek obou tribunálů, dále jsem čerpala z několika článků například Janine Natalye Clark, Eugenie Zorbas, Jamese Mernika. V celé práci jsem pracovala také s dokumenty různých mezinárodních organizací, například s dokumenty OSN či Human Rights Watch a dovolila jsem si také využít informací získaných z přednášky JUDr. Roberta Fremra, soudce ad litem u ICTR, která se uskutečnila v březnu 2014 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

Práce je psaná formou komparativní analýzy obou tribunálů. Jedná se o specifickou metodu analýzy, díky níž lze získat potřebné informace o zkoumaném objektu. Komparativní metoda má ve společenských vědách významnou úlohu, zejména kvůli nemožnosti využití experimentu, a zjednodušeně řečeno ji lze definovat jako porovnávání objektů (dvou či více) za účelem stanovení jejich shodných či rozdílných znaků. Z důvodu snazší orientace v textu jsem se snažila v jednotlivých kapitolách soustředit zvlášť na ICTY a zvlášť na ICTR, výsledky komparace tak buď vyplývají ze samotného textu, nebo jsou shrnuty na konci některých kapitol.

1. Co vedlo k založení ICTY a ICTR?

Ad hoc tribunály vždy vznikají na základě nějakého podnětu. Bylo tomu tak v případech tzv. Norimberského a Tokijského tribunálu, tak i v případě ICTY a ICTR. ICTY i ICTR se vážou k určitým událostem a tak není možné se jimi zabývat, aniž bychom znaly příčinu a průběh konfliktů, které k jejich založení vedly. Proč došlo k rozpoutání války v bývalé Jugoslávii a proč Hutuové pozvedly zbraně proti Tutsijům? O tom bude pojednáno v následujících podkapitolách.

1.1. Konflikt v bývalé Jugoslávii

Po konci druhé světové války byla založena OSN s cílem zabránit tomu, aby se něco podobného kdy opakovalo. Tento cíl byl v Evropě úspěšně naplňován, a proto válka v Jugoslávii byla pro všechny něčím tak neočekávaným a šokujícím. Otázky proč, proč zde v Evropě a právě teď, na sebe nenechaly dlouho čekat.

Jugoslávie má velice dlouhou historii. Po první světové válce v roce 1918 došlo ke spojení Srbů, Chorvatů a Slovinců v jeden národ. Po druhé světové válce se Jugoslávie stala federací a vláda přešla do rukou Komunistické strany, podobně jako tomu bylo i v mnoha jiných zemích východní a střední Evropy. Nicméně Jugoslávie se vydala vlastní cestou, když se Josip Broz Tito rozešel se Sovětským Svazem a přiblížil tak Jugoslávii Západu.

Jugoslávie byla multietnickým státem tvořeným šesti republikami (Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Chorvatsko, Makedonie, Srbsko a Slovinsko) a dvěma autonomními oblastmi (Kosovo a Vojvodina). Tito věděl, že etnická různorodost může působit problémy, a proto se rozhodl vytvořit identitu, kterou by sdíleli všichni občané, tzv. „Jugoslávskou identitu“. Občané byli vychováváni ve smyslu hesla „bratrství a jednota“. Mnoho lidí se necítilo být Chorvaty, Slovinci či Srby, lidé byli Jugoslávci. Žili vedle sebe nehledě na etnickou příslušnost, smíšená manželství nebyla něčím neobvyklým, etnicita nehrála roli. To se nicméně změnilo. Názory a představy o dalším fungování státu se začaly v 80. letech 20. století rozcházet a nacionalismus sílil.

Chorvaté, kteří spolu se Slovinci byli ekonomicky na nejvyšší úrovni a kteří měli pocit, že doplácí na své chudší bratry, žádali vytvoření konfederace, v jejímž rámci by mohli kontrolovat vlastní ekonomiku, armádu a další aspekty sociálního života [Wilmer 2002: 42-43]. Velkým problémem byla početná menšina Srbů, na území Chorvatska

požívající vysoký standard práv, který jim byl udělen jako odčinění za perzekuce, ke kterým došlo během druhé světové války a Ustašovského režimu. To chtěli Chorvaté změnit [Pavković 1997: 432].

Srbové si naopak nárokovali vznik tzv. Velkého Srbska. Srbský nacionalismus byl silně proti komunisticky zaměřen. Srbové tvrdili, že komunisté zmanipulovali historii, aby Srbové nemohli být stavěni do role obětí nacistického režimu a osvoboditelů. Srbové tvrdili, že jako národ s velkým potenciálem byli úmyslně rozděleni do čtyř republik (Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Chorvatsko, Srbsko) a na svém zděděném území Kosova byli postaveni do role menšiny [Pavković 1997: 430-431].

Bosňáci, kteří postavili svou identitu především na islámském náboženství, se cítili utlačováni jak Srby, tak Chorvaty. Jejich cílem byla emancipace, vymanění se z komunismu a kapitalismu a nalezení islámského povědomí, které mělo hrát roli ve všech aspektech jejich života [Pavković 1997: 434].

Kosovští Albánci stavěli své nároky na základě zděděných historických práv a mýtu o Ilyrech, starověkem národu, který měl osídlit Balkán ještě před slovanskými národy. Kosovští Albánci tak tvrdili, že Srbové nemají nárok na území, které bylo osídleno Albánci a které tak Srbům nepatří [Pavković 1997: 429].

Nacionalismus se neobjevil ze dne na den. K rozkvětu ideologických představ založených na ideje národa přispělo mnoho příčin. Rozpad Sovětského bloku znamenal pro Jugoslávii konec jejího výhodného postavení mezi Západem a Východem. Komunistická strana ztrácela svoji legitimitu a ekonomické, politické a sociální problémy eskalovaly. Chorvaté a Slovinci museli doplácet na své chudé sousedy, zejména Kosovo a Bosnu a Hercegovinu. Nezávislá občanská společnost v Jugoslávii neexistovala kvůli tomu, že všechny společenské aktivity byly založeny na členství v Komunistické straně. Wilmer tvrdí, že přestože se Tito snažil vytvořit jugoslávskou identitu a potlačit etnickou příslušnost, nepochopitelně byla politická participace postavena právě na etnicitě. Nikdo se nemohl politicky identifikovat individualisticky, politická participace byla postavena na národnostním základě. Aby mohl být občan zvolen do zastupitelského orgánu, musel se reprezentovat jako příslušník určité etnické skupiny [Wilmer 2002: 93]. V neposlední řadě přispěla k vzestupu nacionalismu také Titova smrt.

Všechny tyto události přispěly, ať už více či méně, k něčemu, co dnes nazýváme válka v Jugoslávii, neboli k sérii válek, které se odehrály v letech 1991 až 1995 na Balkánském poloostrově, na teritoriu dnes již bývalé Jugoslávie. Dne 25. června 1991 vyhlásila Slovinská a Chorvatská republika nezávislost na federaci [Wilmer 2002: 47]. Odtržení Slovinska proběhlo v tzv. desetidenní válce bez větších komplikací a bojů. 7. července 1991 byla podepsaná Brionská deklarace mezi Slovinskou republikou, Chorvatskou republikou a Socialistickou federativní republikou Jugoslávie. Dohoda ukončila boje ve Slovinsku a odložila vyhlášení nezávislosti Slovinska o tři měsíce, navíc stanovila povinnost k rozhovorům všech stran o budoucnosti Jugoslávie. Slovinsko nakonec potvrdilo nezávislost po určených třech měsících od podepsání Brionské deklarace [OBSE 1991]. Evropský Parlament z počátku vydal rezoluci, ve které odmítal jednostranné akty o odtržení. Nicméně v prosinci 1991 Německo oficiálně uznalo nezávislost Slovinska a Chorvatska a v lednu 1992 Evropské společenství otevřelo proces uznání těchto republik. V dubnu 1992 navíc byly Slovinsko, Chorvatsko a Bosna a Hercegovina uznány Spojenými státy americkými (dále jen „USA“) [Wilmer 2002: 47].

Situace v Chorvatsku byla bohužel daleko závažnější. Vyhlášení nezávislosti přerostlo v regulérní válku. Chorvatská vláda začala podnikat silně proti-srbské kroky, byla změněna ústava za cílem degradace statusu Srbů z konstitučního národa na pouhou menšinu, statut cyrilice jako oficiálního písma byl zrušen, Srbové sloužící v chorvatské policii byli propuštěni. To vše vedlo k mobilizaci Srbů nejen v Chorvatsku [Wilmer 2001: 47]. Nacionalistické ideje plně propukly, media byla zneužívána za účelem manipulace a propagandy. Franjo Tudjman, prezident Chorvatské republiky, vyhlásil 5. října 1991 mobilizaci proti velkosrbskému nacionalismu a o tři dny později chorvatský parlament potvrdil nezávislost a přerušil vazeb se Socialistickou federativní republikou Jugoslávie. S pomocí Jugoslávské lidové armády Srbové ovládli až jednu třetinu území Chorvatské republiky a vyhlásili mezinárodně neuznanou republiku Srbská krajina s hlavním městem Knin [Gusic 2013: přednáška]. Na konci roku 1991 bylo uzavřeno příměří s pomocí OSN, která vydala rezoluci Rady bezpečnosti (dále jen „RB“) č. 743 o vyslání mírových sborů UNPROFOR do sporných oblastí [UN Department of Public Information 1996]. Přestože se Srby ovládaná Jugoslávská lidová armáda stáhla, boje mezi etnickými Srby a Chorvaty pokračovaly až do roku 1995.

Hlavní ohnisko boje se přeneslo na území Bosny a Hercegoviny. Bosna a Hercegovina byl multietnický stát obývaný muslimskými Bosňáky, Bosenskými Srby a Bosenskými Chorvaty. V návaznosti na vyhlášení nezávislosti Slovinska a Chorvatska proběhlo v Bosně a Hercegovině od 29. února do 1. března referendum o vyhlášení nezávislosti. Referendum bylo bojkotováno Bosenskými Srby, kteří vyhlásili vlastní stát, Republiku Srbskou. Nezávislost Bosny a její mezinárodní uznání následovala zanedlouho poté. Bosenští Srbové s podporou Srbské republiky pod vedením Slobodana Miloševiče a s pomocí Jugoslávské armády mobilizovali své síly a válka na sebe nenechala dlouho čekat [Malcolm 2013].

Válka v Bosně eskalovala do hrozivých rozměrů a vyznačuje se především utrpením a brutalitou, které neměly od druhé světové války obdoby. Čtvrt milionu lidí bylo zabito, z nich 70 až 75 % byli civilisté včetně žen, dětí i starších lidí. Do roku 1994 bylo 35000 žen znásilněno a polovina z nich byla následně zavražděna. Více než milion lidí muselo opustit své domovy, mnoho lidí zemřelo hladu v obležených městech či tzv. kempech [Wilmer 2002: 47].

30. srpna 1995 NATO provedlo vzdušný útok proti Srbským pozicím a do dvou měsíců započalo vyjednávání o příměří. Mírové dohody bylo dosaženo v listopadu 1995 v Daytonu ve státě Ohio v USA. Tzv. Daytonská mírová dohoda byla následně formálně podepsána v Paříži v prosinci téhož roku zástupci republiky Bosna a Hercegovina, Chorvatské republiky a Federativní republiky Jugoslávie [Kalyvas, Sambanis 2005: 194]. Daytonská mírová dohoda rozdělila Bosnu na dvě konstitutivní části: Federativní republiku Bosna a Hercegovina (osídlena zejména muslimskými Bosňáky a Bosenskými Chorvaty) a republiku Srbskou (s dominujícím Srbským obyvatelstvem).

Za účelem potrestání pachatelů zločinů, které se odehrály během Jugoslávské války, a za cílem nastolit spravedlnost a udržet mír RB OSN schválila 25. května 1993 rezoluci č. 827, která tak dala vzniknout ad hoc Mezinárodnímu trestnímu tribunálu pro bývalou Jugoslávii. [UN ICTY].

1.2. Konflikt ve Rwandě

V průběhu devadesátých let došlo k další nepředstavitelné situaci, tentokrát však na africkém kontinentě. Během sto dní roku 1994 bylo zabito okolo osmi set tisíc Rwand'anů. Jak je možné, že konflikt mezi dvěma etnickými skupinami byl vyhrocen

do takových extrémů? Co vedlo lidi k tomu, aby zabíjeli své sousedy a přátele? Pro pochopení konfliktu ve Rwandě je důležité zmínit existenci etnických skupin nacházejících se na tomto území, tedy Tutsije, Hutuy a Twa (1%). Konflikt se rozhořel hlavně mezi Tutsiji a Hutuy. Tutsijové jsou charakterističtí svou vysokou, štíhlou postavou a tmavší pletí, Hutuové jsou naopak postavy menší a podsaditější. Obě skupiny jsou si nicméně velice podobné, mluví stejným jazykem, mají stejné tradice a žijí na stejném území [BBC 2011].

Od konce 19. století bylo území Rwandy a Burundi německou kolonií. V tomto období, stejně tak jako v období koloniální nadvlády Belgičanů od roku 1916, byli zvýhodňováni Tutsijové. Belgičané už ve třicátých letech dělali antropologické pokusy a definovali rozdíly mezi Tutsiji a Hutuy. Rozlišení Tutsijů a Hutuů se jim povedlo zavedením identifikačních karet označující etnickou příslušnost obyvatel [Fremr 2014: přednáška]. Od roku 1948 byla Rwanda a Burundi stále pod správou Belgie, ovšem pod dohledem OSN. Nezávislost získaly oba státy v roce 1962. Burundi pokračovalo ve starém modelu monarchie s vládnoucí vrstvou Tutsijů, ve Rwandě byla monarchie už roku 1961 nahrazena republikou a na místo Tutsijů nastoupili Hutuové. Nicméně ještě v 60. letech si Tutsijové nevedli špatně, i když mnoho z nich emigrovalo do zahraničí, a to včetně Paula Kagameho¹. Po získání nezávislosti vládla zemi strana Mouvement Démocratique Républicain v čele s prezidentem Grégoire Kayibandou. V roce 1973 došlo k vojenskému puči a k moci se dostal Juvénal Habyarimana [Záhořík 2012: 108-114].

S koncem 80. let přišly ekonomické potíže. Díky Habyarimanově vládě působila Rwanda navenek jako „Švýcarsko Afriky“, nicméně ekonomická situace běžných obyvatel se zhoršovala a to zejména díky etnickému a regionálnímu zvýhodňování a ekonomickým problémům způsobených například poklesem cen kávy, na níž závisely tři čtvrtiny rwandského exportu. Hintjens tvrdí, že ekonomická recese byla jedním z usnadňujících faktorů genocidy, který podporoval skrytou soutěž mezi obyvateli a umožnil dovést vražedný záměr až do jeho uskutečnění [Hintjens 1999: 242]. Rwandská ekonomika se ocitla na pokraji kolapsu, nicméně díky mezinárodním donorům byl Habyarimanův režim relativně stabilní až do 90. let. Na konci 90. let však ekonomická krize vyvrcholila a odrazila se také na politické scéně, když byl zavražděn

¹ Zakladatel Rwandské vlastenecké fronty a současný rwandský prezident.

budoucí prezidentův nástupce, a otevřela se cesta k moci uskupení kolem prezidentovy manželky Agathe Habyarimany [Záhořík 2012: 121-122].

Kořeny genocidy z roku 1994 vznikly již v roce 1990. Klientelismus, rostoucí korupce, problémy s vlastnictvím půdy a preference Hutuů ve všech oblastech společenského života byly aspekty nestravitelné jak pro Tutsijské obyvatelstvo, tak i pro umírněné Hutuy. V té době začalo docházet k formování hutuských paramilitaristických jednotek zvaných interahamwe. Habyarimanův režim rekrutoval velké množství mladých mužů do armády, prezidentské gardy a milicí. Nenávist byla rozpoutávána prostřednictvím medií a mezinárodní společenství jen přihlíželo vyostřující se situaci a náznakům budoucího konfliktu. Hrozbou režimu byly tutsijské jednotky formované z Ugandy, kam dříve Tutsijové utíkali. Příchod ozbrojenců z Ugandy, kteří vytvořili tzv. Rwandskou vlasteneckou frontu (dále jen „RPF“²) v čele s Paulem Kagamem bojující s oficiální rwandskou armádou FAR, byl předzvěstí občanské války [Záhořík 2012: 124-125].

V reakci na invazi ugandských Tutsijů došlo nejen na vojenskou odezvu, ale také na odezvu propagandistickou. Propaganda je sestrou války snažící se o manipulaci obyvatelstva a byla využívána jak v nacistickém Německu, a během války v bývalé Jugoslávii, tak i během občanské války ve Rwandě. Rétorika Habyarimanova režimu se nesla v duchu přesvědčení o návratu tutsijské dominance a ve formě konstrukce společnosti na „my“ a „oni“. V roce 1990 publikovalo jedno z neznámějších propagandistických periodik Kangura protitutsijský text „Desatero přikázání Hutuů“. Časopis byl hlasatelem vládní propagandy namířené nejen proti Tutsijům, ale i umírněným Hutům. „Desatero přikázání“ napadalo zejména tutsijské ženy. Časopis vydával Hassan Ngeze, který byl později odsouzen ICTR k doživotnímu vězení [Záhořík 2012: 126-129]. Propaganda byla uskutečňována zejména prostřednictvím rádia. Přirozenou součástí propagandy bylo učení a opakování teze o rozdělení rwandské společnosti na dvě rasy, které jsou si naprosto cizí. Cílem byl vyvolat strach, proto byla používána tvrzení o údajné tutsijské jednotě, infiltraci a snaze navrátit starý pořádek, kdy vládli Tutsijové. Hutuové byli naopak vykreslováni jako nevinné oběti.

První masakry Tutsijů, které byly přímou reakcí na útoky RPF, se objevovaly už od roku 1991. Následující byly už pečlivě organizované a znamenaly předzvěst

² Rwandan Patriotic Front

genocidy. Zabíjení Tutsijů už nebylo ničím výjimečným, stalo se jakousi zvyklostí [Záhořík 2012: 125-126].

Už v tomto období se prezident snažil o mírové rozhovory s RPF, to ale bylo do značné míry mařeno jeho vlastní armádou FAR, která vedla další útoky proti tutsijskému obyvatelstvu. Během let 1991 až 1992 došlo k jakémusi částečnému zavedení pluralitního režimu formou založení několika politických stran a vytvoření pluralitního kabinetu. Snahy o demokratizaci byly však pouze okrajové a částečné. Mezinárodní společenství dění ve Rwandě monitorovalo, ale Francie stále podporovala prezidenta Habyarimana a jeho režim. To se částečně změnilo po tom, co Habyariman odmítl podepsat mírové dohody. Donorské země včetně Francie odmítly finanční podporu režimu, dokud nebudou dohody podepsány. Mírové Arushské dohody nakonec podepsány byly, ale i přesto docházelo k silné militarizaci společnosti [Záhořík 2012: 133].

Ke genocidě došlo v průběhu dubna a května roku 1994. Dne 6. dubna letěl prezident Habyarimana na závěrečné kolo mírových rozhovorů. Když letěl zpátky se svým burundským protějškem, letadlo zasáhly střely. Rychle se rozšířily zprávy o původcích atentátu. Verzí bylo mnoho, mezi ty nepravděpodobné patřilo obvinění Francie a Belgie, další teorie vinila RPF. Z praktického hlediska bylo ale téměř nemožné, aby se jednotky RPF dostaly na místa střežená UNAMIR³ a prezidentskou gardou, odkud by potenciálně mohly letadlo sestřelit. Objevila se, dnes nejpravděpodobnější, verze o tom, že samotná prezidentská garda byla do atentátu zapojena. Smrt prezidenta pak mohla sloužit k obvinění RPF a rozběhnout tak masové vraždění Tutsijů. Po tomto incidentu se zkomplikovala politická situace. Byla zvolena prozatímní vláda, aby byla odvedena pozornost od organizátorů genocidy. Francie a Belgie vyslaly své jednotky do země, ale jen za cílem ochrany vlastních občanů. Po krachu mírového jednání se naplno rozhořela genocida, která rozhodně nebyla chaotickým, neorganizovaným jevem. Každá rodina byla genocidou nějakým způsobem zasažena. V drtivé většině byli vrahy mladí hutuští muži, násilí se ale dopouštěly i ženy [Záhořík 2012: 141]. Nejčastější strategií milicí bylo stavění zátarasů na silnicích, kde každý musel ukázat občanský průkaz a prozradit tak svou etnickou příslušnost. Ozbrojenci dále chodili dům od domu a vraždili všechny, kdo kladli odpor. Genocida ve

³ UNAMIR byla mírová operace OSN ustanovená RB OSN podle smlouvy Arusha ze dne 4. srpna 1993.

Rwandě se vyznačovala brutalitou, která neznala hranic, docházelo ke skupinovému znásilňování, k násilí páchanému na těhotných ženách, k mučení [Záhořík 2012: 142].

Francie nakonec vyslala do Rwandy humanitární misi, díky níž byla na jihovýchodě země vytvořena bezpečná zóna, tzv. „tyrkysová zóna“. Roku 1994 padlo Kigali a jednotky FAR a s nimi masy hutuských civilistů se začaly přemísťovat do sousedního Zairu [Záhořík 2012: 142-143].

S koncem genocidy došlo k masovému odchodu obyvatel Rwandy do okolních států, což působilo problémy v celém regionu [Záhořík 2012: 143]. Bylo proto potřeba věnovat mnoho sil a energie do rekonstrukce státu. Vlády se ujala RPF v čele s Paulem Kagamem, ale politické vraždy na objednávku a další odplaty nebyly ničím výjimečným. V následujícím období se situace obrátila, na vysoké politické i jiné společenské posty byli dosazováni Tutsijové. Během let 1994 až 1996 tak probíhala kompletní přeměna společnosti [Záhořík 2012: 145]. Velkou snahou bylo vyrovnat se s temnou minulostí, k čemuž měly vedle ICTR sloužit také tribunály gacaca, oficiálně ustavené roku 2005, jež měly soudit méně závažné zločiny spojené výhradně s genocidou [UN Department of Public Information, 2014]. Dalším pozitivem post-konfliktního vývoje ve Rwandě je postavení žen, jež se může například v zastoupení poslankyň rovnat i vyspělé evropské zemi jako je Švédsko.

V reakci na události ve Rwandě byl rezolucí č. 955, jež byla přijata 8. listopadu 1994 RB OSN, zřízen Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu. Jeho úkolem je přispět k národnímu usmíření, dojít spravedlnosti a udržet mír v regionu [UN ICTR].

2. Založení Mezinárodních trestních tribunálů pro bývalou Jugoslávií a Rwandu

Události na Balkánském poloostrově a ve Rwandě z počátku 90. let nezůstaly bez odezvy. Mezinárodní společenství, jež v obou případech zpočátku jen přihlíželo vyostřující se situaci bez jakéhokoli zásahu, se snažilo napravit svou reputaci alespoň pomocí následnou, a to ve formě založení ad hoc mezinárodních trestních tribunálů, které by rozsoudily sporné případy a potrestaly zločiny porušující normy mezinárodního humanitárního práva. V následující části tak bude pojednáno o založení, jurisdikci, struktuře a složení obou tribunálů.

2.1. ICTY

2.1.1. Založení a jurisdikce

ICTY vznikl na základě rezoluce RB OSN č. 827 roku 1993. ICTY je pomocným orgánem OSN, který byl vytvořen na právním základě kapitoly VII čl. 41 v kombinaci s čl. 29 Charty OSN⁴. Čl. 49 Charty OSN dává RB možnost rozhodnout, jakých opatření nezahrnujících použití síly má být použito, aby jejím rozhodnutím bylo dodáno účinnosti. Čl. 29 umožňuje RB OSN zřídít takové pomocné orgány, které považuje za nutné k výkonu svých funkcí. ICTY byl vytvořen za účelem snahy o dosažení spravedlnosti a usmíření v post-konfliktní Jugoslávii a udržení míru v regionu. Rezoluce 827 obsahuje také Statut ICTY, který upravuje jeho jurisdikci, strukturu, složení a proces řízení.

ICTY stíhá osoby odpovědné za závažné porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaného na území bývalé Jugoslávie od roku 1991. Jak z výše uvedeného plyne, jurisdikce ICTY je omezena a vztahuje se pouze na čtyři kategorie zločinů, konkrétně na závažná porušení Ženevských úmluv o ochraně obětí války z roku 1949⁵, porušení zákonů a obyčejů války, zločiny proti lidskosti a genocidu. Nemůže tedy stíhat například zločin agrese nebo zločiny proti míru. Může stíhat pouze fyzické osoby starší osmnácti let, nikoli však politické strany, armádní jednotky, administrativní entity či jiné právnické subjekty. Teritoriální jurisdikce se vztahuje na území bývalé Jugoslávie, včetně vzdušného prostoru a pobřežního moře. Co se časového ohraničení týče, ICTY může stíhat jen ty zločiny, které byly spáchány po 1. lednu 1991 [UN 2009: 5-6].

Výhodou mezinárodních tribunálů je jejich nestrannost. Jedná se o entity, jež nebyly nijak zapojeny do konfliktu, na rozdíl od států, jež se konfliktu přímo účastnily. Na druhou stranu, konflikt v Jugoslávii byl více méně vnitrostátního typu a samy státy mající suverenitu mají právo stíhat zločiny, jež byly páčány na jejich území, jejich občany, či na jejich občanech. Z tohoto důvodu existuje princip konkurenční jurisdikce, což znamená, že určitý spor může být projednáván více než jedním kompetentním

⁴ Charta Organizace spojených národů, vyhlášená pod č. 30/1947 Sb.

⁵ Ženevské úmluvy o ochraně obětí války ze dne 12. srpna 1949 byly společně vyhlášeny pod č. 65/1954 Sb.: Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři, Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci a Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války.

orgánem [Šturma 2007-2008: 7]. ICTY má nicméně přednost před vnitrostátními soudy a v jakékoli fázi procedury může nárokovat na národních soudech postoupení případu na jeho úroveň. Tak jako ve vnitrostátním právu, i na mezinárodní úrovni platí princip *ne bis in idem*, nelze rozhodovat dvakrát o téže věci. Statut ICTY však obsahuje určité výjimky z tohoto principu. Nikdo nemůže být souzen před národním soudem, pokud už probíhá řízení před ICTY, avšak osoba souzená pro závažné porušení mezinárodního humanitárního práva národním soudem může být znovu souzena před ICTY. To je však možné pouze z následujících důvodů; čin, za nějž byla osoba souzena, byl povahy obyčejného trestného činu, soudní řízení na vnitrostátní úrovni nebylo neustranné a nezávislé, bylo vedeno za účelem zbavení odpovědnosti pachatele podle mezinárodního práva nebo proces nebyl veden svědomitě [UN 2009: 7].

Roku 2003 byla přijata rezoluce RB č. 1503,⁶ jež omezila existenci soudu do konce roku 2010. Všechny procesy v prvním stupni měly být ukončeny do konce roku 2008 a do konce roku 2010 měl tribunál vyřešit všechny procesy v druhé instanci, tedy v odvolacím řízení. Tribunál měl navíc případy, v nichž nejsou podezřelí obvinění z vysoké míry odpovědnosti za válečné zločiny, přenést na národní úroveň. Práce se nicméně nepovedlo do určeného data ukončit, a tak RB OSN přijala rezoluci č. 1966,⁷ jíž prodloužila činnost tribunálu nejpozději do 31. prosince 2014.

2.1.2. Legitimita ICTY: Případ Tadić

Legitimita tribunálu byla několikrát zpochybnována. Existují názory, dle kterých si RB jako exekutivní orgán nemůže přiznat právo náležející Valnému shromáždění (dále jen „VS“) OSN, kde má každý stát možnost vyjádřit svoji vůli. S tímto problémem se ICTY vypořádal zejména v případě Tadić [Janů 2010: 117]. Duško Tadić byl Bosenský Srb obviněný ze závažného porušení mezinárodního práva. Jeho případ je významný z toho důvodu, že se zde ICTY v rozsudku odvolacího senátu ze dne 2. 10. 1995 zabýval vlastní kompetencí. Na základě námítky obhajoby o kompetenci ICTY soudit tohoto obviněného se odvolací senát vyjádřil k rozsahu své vlastní pravomoci. Senát sice konstatoval, že jeho primární pravomocí je soudit závažná porušení mezinárodního humanitárního práva, vyvodil ale i svou inherentní kompetenci

⁶ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1503; S/RES/1503 (2003); 28. srpen 2003.

⁷ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1966; S/RES/1966 (2010); 22. prosinec 2010.

rozhodovat o své vlastní kompetenci. Dle tribunálu má RB OSN pravomoc jednat na základě kapitoly VII Charty OSN, pokud došlo k jedné ze situací uvedených v čl. 39 Charty OSN. V tomto případě došlo k vnitrostátnímu konfliktu, který je praxí považován za ohrožení míru. Čl. 41 pak dává RB možnost užít opatření nezahrnující užití ozbrojené síly. Výčet těchto opatření je pouze demonstrativní, a tak má RB možnost použít i jiná opatření bez použití síly, čímž vytvoření mezinárodního tribunálu nepochybně je. Navíc čl. 29 Charty OSN dává RB možnost zřídit pomocné orgány, které jsou po jejím soudu třeba k provádění jejích úkolů [Šturma 2004: 84].

2.1.3. Struktura a složení

ICTY sídlí v nizozemském Haagu, tribunál pracuje v rámci tří hlavních orgánů, senátů, Úřadu prokurátora a Sekretariátu. Senáty jsou organizovány do tří tříčlenných senátů a jednoho odvolacího senátu, který navíc slouží i jako odvolací senát pro ICTR. Působí zde šestnáct stálých soudců se Statutem stanovenou podmínkou, že dva z nich nemohou být stejné národnosti, a dvanáct soudců ad litem⁸. Tříčlenný senát, jak je z názvu patrné, se skládá ze tří permanentních soudců a maximálně šesti soudců ad litem. Sedm permanentních soudců tvoří odvolací senát, pro každý případ musí zasedat pět z těchto soudců a dva permanentní soudci z ICTR. Každý soudce jak na mezinárodní, tak na vnitrostátní úrovni by měl být nositelem vysokých morálních kvalit a vystupovat jako nestranná autorita a představovat spravedlnost. Proto jsou na soudce kladeny vysoké nároky. Soudci ICTY musí mít vysoký morální charakter, být nestranní a nezávislí, musí být kvalifikovaní k zastávání vysokých soudcovských pozic ve svých domovských státech, mít zkušenosti s trestním právem, mezinárodním právem, mezinárodním humanitárním právem a lidskými právy [UN 2009: 7-8].

Permanentní soudci jsou voleni VS OSN ze seznamu předloženém RB OSN, jež je vypracován na základě nominací jednotlivých států. Jsou voleni na čtyři roky s možností znovuzvolení. V případě volby soudců ad litem je procedura téměř stejná jako u permanentních soudců. Jsou voleni VS ze seznamu připraveného RB, volba však

⁸ Soudci ad litem se účastní pouze konkrétního případu nebo určitého limitu případů, mají stejné benefity a podmínky jako permanentní soudci, ale s omezenými pravomocemi.

probíhá v jiný čas. Soudci ad litem jsou pak dočasně jmenováni ke službě v tříčlenných senátech. Jsou taktéž voleni na čtyři roky s možností znovuzvolení⁹ [UN 2009: 8-9].

Permanentní soudci následně ze svých řad volí prezidenta, který je členem odvolacího senátu a také mu předsedá. Ten by měl zvolit čtyři permanentní soudce do odvolacího senátu a devět do tříčlenných senátů. [UN 2009: 10]. V roce 2011 a znovu pak v roce 2013 byl prezidentem zvolen Theodor Meron [UN ICTY The President].

Úřad prokurátora je nezávislý, samostatný orgán odpovědný za vyšetřování a trestní stíhání osob podezřelých ze závažného porušení mezinárodního humanitárního práva na území bývalé Jugoslávie od roku 1991. Úřad prokurátora nesmí přijímat ani požadovat instrukce od žádné vlády ani jiného zdroje. Je tvořen prokurátorem a potřebným personálem. Prokurátor je nominován Generálním tajemníkem OSN a následně jmenován RB OSN. Musí být vysokého morálního charakteru s nejvyšší úrovní kompetencí a zkušeností co se týče vyšetřování a stíhání kriminálních zločinů. Tak jako soudci ICTY i prokurátor je jmenován na čtyři roky a může být znovu jmenován [UN 2009: 10]. Úřad prokurátora je společným orgánem pro ICTY i ICTR, v roce 2003 však došlo k rozdělení tohoto úřadu a dnes mají oba tribunály svého generálního prokurátora. Současným prokurátorem je Belgičan Serge Brammertz [UN ICTY Office of the Prosecutor].

Třetím důležitým orgánem je Sekretariát, který je odpovědný za administrativu a fungování tribunálu. Skládá se z tajemníka a dalšího personálu [UN 2009: 11]. Sekretariát podporuje práci senátů, Prokurátora i obhájců v rámci přípravy řízení. Také je odpovědný za to, že se svědci dostaví k výslechu, zajišťuje jejich ochranu a případnou psychologickou pomoc. Součástí je i Odbor pro právní pomoc a záležitosti obhájců, ten poskytuje součinnost obviněným a jejich obhájcům a zajišťuje přidělení obhájce tomu obviněnému, který nemá dostatečné finanční prostředky na obhájce vlastního. Tento orgán dále zajišťuje překladatelské a interpretační služby. Sekretariát vede i vazební útvar zajišťující vazbu obviněných, u kterých je podezření ze skrývání a vyhýbání se soudnímu procesu. V neposlední řadě má Sekretariát jakousi diplomatickou funkci, zajišťuje kontakt mezi ICTY a mezinárodními subjekty a spolupráci s jednotlivými státy. Nakonec je také administrativním orgánem a entitou OSN [UN ICTY Registry].

⁹ Možnost znovuzvolení existuje od roku 2005.

2.2. ICTR

2.2.1. Založení a jurisdikce

ICTR byl založen rezolucí RB OSN č. 955 dne 8. listopadu 1994. Tak jako ICTY i ICTR zakládá svoji existenci na základě kapitoly VII čl. 29 a čl. 41 Charty OSN a celkově, jejich struktura a složení jsou si velmi podobné. ICTR se řídí svým Statutem, jenž je dodatkem rezoluce č. 955. Z něj je velmi patrné, jak se jeho tvůrci inspirovali Statutem ICTY. ICTR je orgán OSN zřízený za účelem stíhání osob odpovědných za zločin genocida a další závažná porušení mezinárodního humanitárního práva na území Rwandy mezi 1. 1. 1994 a 31. 12. 1994. Z tohoto účelu už plyne samotná jurisdikce ICTR, jež je omezena. Vztahuje se jen na zločiny genocida, zločiny proti lidskosti, porušení článku 3 Ženevských úmluv o ochraně obětí války z roku 1949 a Dodatkového protokolu II z roku 1977¹⁰. ICTR stíhá zločiny páchané rwandskými občany na území Rwandy a na území sousedních států, stejně jako zločiny páchané ve Rwandě občany jiných států [UN 2010: 59, 61, 63].

Co se týče vztahu ICTR k národním soudům, i zde platí princip konkurenční jurisdikce, avšak s předností ICTR. V jakékoliv fázi procedury může ICTR případ převzít od národních soudů. Stejně tak nalezneme ve Statutu ICTR princip *ne bis in idem* s výjimkami jako ve Statutu ICTY. Osoba nemůže být stíhána před národními soudy za závažné porušení mezinárodního humanitárního práva, za něž byla dříve souzena ICTR. Nicméně pokud dojde k situacím uvedeným v čl. 9 odst. 2 Statutu ICTR, může ICTR soudit osobu, jež už byla souzena národními soudy [UN 2010: 63, 65].

Tak jako ICTY, měl i ICTR na základě rezoluce RB č. 1503¹¹ ukončit činnost do konce roku 2010. Všechny procesy v první instanci měly být uzavřeny do konce roku 2008 a do konce roku 2010 měl tribunál uzavřít i případy v druhé instanci. ICTR měl postoupit případy, v nichž nejsou obvinění podezřelí z vysoké míry odpovědnosti za válečné zločiny, národním soudům. I ICTR práci do stanoveného data nedokončil,

¹⁰ Dodatkové protokoly k Ženevským úmluvám ze dne 12. srpna 1949 byly společně vyhlášeny pod č. 168/1991 Sb.: Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I) a Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II).

¹¹ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1503; S/RES/1503 (2003); 28. srpen 2003.

a tak byla jeho činnost prodloužena rezolucí RB OSN č. 1966,¹² nejpozději do 31. prosince 2014.

2.2.2. Struktura a složení

Ani v případě struktury tribunálu nenajdeme výrazné odlišnosti od ICTY. ICTR tvoří tři hlavní orgány, senáty, Úřad prokurátora a Sekretariát.

U ICTR slouží maximálně šestnáct permanentních soudců a devět soudců ad litem. Všichni soudci musí být jiné národnosti. Odvolací senát je tvořen sedmi permanentními soudci, z nichž pět zasedá v konkrétním případě. Jak už bylo výše řečeno, odvolací soud je společným orgánem ICTY a ICTR, proto v případě slyšeném před ICTR budou přítomni i dva permanentní soudci ICTY. Soudci jsou voleni VS OSN na základě seznamu vytvořeném RB, samotnou nominaci provádí členské státy. Jsou voleni na období čtyř let s možností znovuzvolení. V případě soudců ad litem jde o podobnou proceduru [UN 2010: 65, 67]. Rezolucí č.1855 OSN z 19. prosince 2008 RB rozhodla, že Generální tajemník může jmenovat dodatečné soudce ad litem po předchozí žádosti prezidenta ICTR, maximální počet soudců ad litem jmenovaných do senátů mohl dočasně převýšit počet devíti soudců ad litem uvedené v čl. 11 Statutu ICTR, a to na maximum dvanáct soudců, nicméně jen do 31. prosince 2009 [UN ICTR The Chambers]. Soudci musí být osoby vysokých morálních kvalit, nestranní a zásadoví. Soudci musí být kvalifikováni k zastávání vysokých soudcovských postů v jejich národních státech. Dále by měli mít zkušenosti s trestním právem, právem mezinárodním včetně mezinárodního humanitárního práva a s lidskými právy [UN 2010: 67].

V Úřadě prokurátora působí prokurátor a další kvalifikovaný personál. Prokurátor je odpovědný za vyšetřování a stíhání osob podezřelých ze spáchání závažných zločinů podle mezinárodního práva na území Rwandy a rwandskými občany v sousedních státech. Je to nezávislý orgán, a tak nesmí vyžadovat ani přijímat instrukce od jakékoliv vlády či jiných subjektů. Prokurátora volí RB na základě nominace Generálního tajemníka OSN. Tak jako soudci i prokurátor musí vykazovat morální charakter a zkušenosti s vyšetřováním a stíháním kriminálních případů. Stejně jako prokurátor ICTY je i prokurátor ICTR je jmenován na čtyři roky s možností znovu

¹² Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1966; S/RES/1966 (2010); 22. prosinec 2010.

jmenování [UN 2010: 73]. Současným prokurátorem je Hassan B. Jallow z Gambie [UN ICTR Office of the Prosecution].

Soudní kancelář má stejný účel jako v případě ICTY, tedy je to administrativní orgán, který zajišťuje chod celého tribunálu. Provádí soudní a právní služby pro potřeby soudních senátů a prokurátora [UN ICTR The Registry].

2.3. Shrnutí

Jak z výše uvedeného vyplývá, oba tribunály jsou si do značné míry podobné. Statut ICTY víceméně posloužil jako inspirační zdroj Statutu ICTR. Oba tribunály byly založeny rezolucí RB OSN na základě na kapitoly VII čl. 29 a 41 Charty OSN. Jejich jurisdikce je omezená, jelikož se vztahuje pouze k předmětným konfliktům. Hlavním úkolem tribunálů je potrestat porušení norem mezinárodního práva. Jurisdikce ICTY se vztahuje na zločin genocidy, zločiny proti lidskosti, porušení zákonů a obyčejů války a porušení Ženevských úmluv z roku 1949, ICTR stíhá taktéž zločin genocidy, zločiny proti lidskosti a porušení čl. 3 společného Ženevským úmluvám z roku 1949 a jejich Dodatkového protokolu II. Struktura obou tribunálů je velmi podobná, základem jsou soudní senáty, odvolací senát, který je dokonce společným orgánem ICTY i ICTR, Úřad prokurátora, který byl až do roku 2003 taktéž společnou institucí obou tribunálů, a Sekretariát. Oba také mají na základě rezolucí RB OSN č. 1503 a č. 1996 ukončit svou činnost do konce roku 2014.

Úloha tribunálů v právní a politické oblasti

Oba ad hoc tribunály mají v systému mezinárodního společenství významnou úlohu v právní i politické oblasti. Obě tyto oblasti jsou velmi úzce propojeny. S historickým vývojem a uvědoměním si hodnoty lidské existence šel ruku v ruce i rozvoj mezinárodního práva. Ve dvacátých a třicátých letech 20. století se začalo formovat specifické odvětví mezinárodního práva, mezinárodní právo trestní, jež reguluje individuální odpovědnost za zločiny podle mezinárodního práva. Hrůzy světových válek a dalších ozbrojených konfliktů přimělo mezinárodní společenství k zamyšlení se nad odpovědností za porušování těchto norem. Pokud je určité chování, jak na vnitrostátní, tak mezinárodní úrovni kriminalizováno, je také nutné, aby bylo vynucováno. Regulace válek a jiných ozbrojených konfliktů je v dnešním světě nezbytná. Zároveň je také nezbytné, aby ve světě, který se hlásí k ochraně lidských

práv, byli potrestáni ti, jež tyto normy porušují. Vznik ad hoc tribunálů pro bývalou Jugoslávii a pro Rwandu byl značným posunem v této právní oblasti. Na základě určitých judikátů v další části práce ukáži, jak ICTY a ICTR přispěly k rozvoji mezinárodního trestního a mezinárodního humanitárního práva. Jaký dopad ale měly a mají tribunály v politické oblasti? Přispěly k rozvoji mezinárodního trestního práva a tak i celého mezinárodního práva? Přispěly k potrestání zločinců a ke svému závazku usmířit strany konfliktů? Přinesly usmíření, mír a spravedlnost? To jsou otázky, na něž se zaměřím v následující části práce.

Úloha tribunálů v právní oblasti

3. Klíčová judikatura ICTY a ICTR

ICTY i ICTR byly vytvořeny jako ad hoc tribunály za účelem vypořádání se se závažným porušením mezinárodního práva. V devadesátých letech nebylo ještě mezinárodní humanitární právo na takové úrovni jako dnes, kdy působí stálý Mezinárodní trestní tribunál v Haagu. ICTY i ICTR měly své předchůdce v podobě Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku (tzv. Norimberský proces) a Mezinárodního vojenského tribunál pro Dálný Východ (tzv. Tokijský proces), ty nicméně byly založeny za účelem souzení a potrestání poražených mocností druhé světové války. ICTY a ICTR jsou tribunály, jež mají vyřešit zločiny odehrávající se zejména během vnitrostátních ozbrojených konfliktů. Je tedy zcela logické, že ne na všechny otázky byla známá odpověď. Nejen z tohoto důvodu se musely oba tribunály vydat svou cestou, co se týče judikatury. Judikatura ICTY i ICTR je v mnohých případech velkým přínosem pro celou oblast mezinárodního práva trestního, mezinárodního humanitárního práva a tak i pro celé mezinárodní společenství.

3.1. Vnitrostátní ozbrojený konflikt

Jeden z prvních problémů, který musel ICTY řešit, byla otázka, zda lze trestně stíhat osoby za porušení mezinárodního humanitárního práva ve vnitrostátním ozbrojeném konfliktu. ICTR se touto otázkou zabývat nemusel, jelikož už v jeho Statutu je výslovně určena jurisdikce nad porušením čl. 3 společného Ženevským úmluvám a Dodatkovému protokolu II, ve kterém se smluvní strany zavázaly, že budou v případě jiného než mezinárodního konfliktu dodržovat určitá pravidla [Válek 2009: 39].

V mezinárodním a vnitrostátním konfliktu platí jiná pravidla. Před tím, než ICTY zahájil svou činnost, nebylo pochyb o existenci pravidel upravujících vnitrostátní ozbrojený konflikt, nejistota nicméně panovala v otázce možnosti individuální trestní odpovědnosti za porušení těchto pravidel. [Válek 2009: 40]. Tuto nejistotu vyvolala i Komise expertů OSN, ve které bylo uvedeno, že aplikace mezinárodního obyčejového práva na vnitrostátní konflikty je sporná a navíc nezahrnuje individuální trestní odpovědnost. S tímto názorem se ztotožnil i Mezinárodní výbor červeného kříže. Tato zásadní otázka byla řešena v případě Tadić, kde soudci ICTY zaujali poněkud jiný názor [Válek 2009: 40]. Tadić byl obviněn z porušení obyčejů a zákonů války dle čl. 3 Statutu ICTY, obhajoba nicméně namítala, že čl. 3 Statutu se vztahuje pouze na mezinárodní ozbrojené konflikty. Soudci ICTY se touto otázkou zabývali a na základě historických příkladů ukázali, že mezinárodní obyčejová pravidla vztahující se na vnitrostátní ozbrojený konflikt vytvořena byla. Petr Válek ve své knize zabývající se judikáty ad hoc tribunálů shrnuje názor ICTY. „Soudní senát ICTY uvedl, že v čl. 3 Statutu ICTY není řečeno, že by se měl použít jen na mezinárodní ozbrojené konflikty. Přestože zde vyjmenované zločiny byly převzaty ze IV. Haagské úmluvy o zákonech a obyčejích války pozemní, pojem „zákony a obyčeje války“ by podle něj neměl být omezován na mezinárodní ozbrojené konflikty, neboť mezinárodní obyčejové právo upravuje také vnitrostátní ozbrojené konflikty“¹³ [Válek 2009: 41].

Tribunál se dále zabýval individuální trestní odpovědností. Soudci ICTY argumentovali tím, že přestože tato odpovědnost není výslovně stanovena v čl. 3 Ženevských úmluv, uznání pravidel boje v mezinárodním právu a také úmysl států naznačují, že snaha kriminalizovat tyto zákazy existuje. Tak dříve stanovil i Norimberský tribunál. Pachatelé zločinů porušující mezinárodní právo jsou konkrétní lidé a mezinárodní právo může být vynuceno jen, pokud budou tito pachatelé potrestáni [Válek 2009: 44-45].

3.2. Pravomoci RB podle Charty OSN

V případě Tadić byla navíc řešena i otázka pravomocí RB podle Charty OSN, což už bylo nastíněno v části třetí. Obhajoba Tadiće vznesla námitku proti pravomoci

¹³ Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1-T, Decision on the Defense Motion on Jurisdiction, 10 August 1995, §58-65.

RB založit tribunál, tvrdila, že RB překročila tímto aktem svou pravomoc. Bylo argumentováno tím, že se na vytvoření tribunálu nepodílelo VS, jež reprezentuje celé mezinárodní společenství, a že Charta OSN nepředpokládá, že by RB měla pravomoc zřizovat soudní orgány. Obhajoba tvrdila, že RB jako orgán politický nemůže zřídit nestranný soud a že nemůže rozhodovat o individuální trestní odpovědnost jednotlivce [Válek 2009: 95-96]. Soudní senát zaujal stanovisko, podle kterého má RB širokou míru diskrece a jen velmi málo omezení. Podle něj jsou rozhodnutí RB politického rázu a tudíž nepřezkoumatelná.¹⁴ S tímto názorem nicméně nesouhlasil odvolací senát ICTY, k němuž se obhajoba Tadiće odvolala. Odvolací senát doktrínu nepřezkoumatelnosti odmítl, tvrdil, že RB má sice širokou míru diskrece, musí se nicméně pohybovat v mezích ústavnosti.¹⁵ Dle čl. 41 Charty OSN má RB možnost použít opatření nezahrnující použití síly, výčet opatření v tomto článku je demonstrativní a tudíž institucionální opatření jsou v rámci tohoto ustanovení. Odvolací senát legitimitu ICTY podpořil, potvrdil, že RB má pravomoc zřizovat svými rezolucemi mezinárodní trestní tribunály¹⁶ [Válek 2009: 103-104].

Stejnou námitku použila i obhajoba Josepha Kanyabashiho, hutuského starosty, který byl obviněn z genocidy, zločinů proti lidskosti a z porušení společného čl. 3 Ženevských úmluv a Dodatkového protokolu II [Válek 2009: 100]. Námitka byla v podstatě stejná jako v případě Tadić. Obhajoba tvrdila, že RB nemá pravomoc zřizovat mezinárodní trestní tribunál na základě kapitoly VII Charty OSN.¹⁷ Dále tvrdila, že konflikt ve Rwandě nepředstavoval „ohrožení míru“, to však soudní senát odmítl. Zprávy orgánů OSN potvrzovaly dopad konfliktu na mír v celém regionu.¹⁸ Soudní senát ICTR se však následně držel přesvědčení soudního senátu ICTY, že rozhodnutí RB jsou nepřezkoumatelná. Co se týče čl. 41 Charty OSN, následovali soudci ICTR argumentací odvolacího senátu v případě Tadić.¹⁹

¹⁴ Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1-T, cit.d., § 7.

¹⁵ Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1-AR72, Decision on Jurisdiction, 2 October, 1995, § 23-25.

¹⁶ Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1-AR72, cit.d., §32-40.

¹⁷ Prosecutor v. Kanyabashi, Case No. ICTR-96-15-T, Decision on the Defense Motion on Jurisdiction, 18 June 1997, § 7, 8.

¹⁸ Prosecutor v. Kanyabashi, Case No. ICTR-96-15-T, cit.d., § 19-22.

¹⁹ Prosecutor v. Kanyabashi, Case No. ICTR-96-15-T, cit.d., § 27.

3.3. Pojem chráněná skupina v definici genocidy

Definice zločinu genocidy byla poprvé zakotvena v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia přijaté roku 1951 (dále jen „Úmluva o genocidě“). Definice genocidy není nijak širokou, dotýká se jen skupin národních, etnických, rasových nebo náboženských. Z tohoto a také dalších důvodů nebyla po dlouhou dobu soudy aplikována. Definice genocidy byla následně vtělena do Statutů ICTY a ICTR. Ad hoc tribunály neměly k dispozici žádnou předchozí judikaturu, a tak se musely zabývat řadou problémů, zejména pojmem chráněné skupiny. ICTR se zabýval touto otázkou v případě Akayesu. Problém spočíval v určení toho, zda Tutsijové jsou jednou z chráněných skupin spadajících pod definici genocidy. Nebylo jisté, zda lze Tutsije vůbec označit za etnickou skupinu [Válek 2009: 106]. Podle soudního senátu se definice genocidy vztahuje na „stabilní skupiny, jež jsou konstituovány trvalým způsobem a kde je členství založeno narozením, nikoli na mobilní skupiny [...]“²⁰ Navíc soudci dospěli k závěru, že cílem bylo chránit jakoukoli stabilní a permanentní skupinu, ne jen čtyři druhy skupin uvedené v Úmluvě o genocidě.²¹ Tutsijové tedy byli označeni za etnickou skupinu, jelikož představovali skupinu stabilní a trvalou [Válek 2009: 107]. Tento závěr byl později poněkud pozměněn, například v případě C. Kayishema a O. Ruzindana, kde byla etnická skupina definována subjektivním způsobem jako skupina, jejíž členové hovoří stejným jazykem a praktikují stejnou kulturu nebo se sami tímto způsobem odlišují nebo jsou takto identifikováni ostatními.²² I ICTY zaujal subjektivní přístup k definici chráněné skupiny. Válek cituje rozsudek soudního senátu ICTY nad G. Jelisćem, který zavraždil několik bosenských Muslimů. „Objektivní určení náboženské skupiny je sice možné, ale určit status národní, etnické nebo rasové skupiny je vhodnější z pohledu těch osob, které si přejí oddělit tuto skupinu od zbytku společnosti“ [Válek 2009: 107]. Extenzivní výklad v případě Akayesu se setkal s kritikou. Za prvé, jak uvádí Válek, čtyři skupiny obsažené v definici genocidy nemusí být nutně stabilní a trvalé, za druhé argumentace, že tvůrci Úmluvy o genocidě měli v úmyslu ochránit jakoukoli stabilní a trvalou skupinu, je dosti pochybná. Naopak snaha byla opačná, proto byla z definice vyloučena například skupina politická či ekonomická. Tento extenzivní výklad již nadále nebyl ICTY ani ICTR používán. Nicméně kritéria

²⁰ Prosecutor v. Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T. Judgment, 2 September 1998, § 511.

²¹ Prosecutor v. Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T, cit.d., § 516.

²² Prosecutor v. Kayishema and Ruzindana, Case No. ICTR-95-1-T, Judgment, 21 May, 1999, §98.

subjektivně definovaná např. v případě Kayshema a Ruzindana nebo Jelisé umožňují uvažovat o zločinech páchaných v různých částech světa jako o genocidě.

3.4. Zločin znásilnění

Konflikty v Jugoslávii a Rwandě se vyznačovaly masou sexuálních zločinů páchaných především na ženách. Znásilnění se stalo válečnou zbraní, kdy jeho cílem nebylo jen ukojit sexuální pud, ale hlavně oběť ponížit, dehumanizovat, narušit a zničit skupinu zevnitř. Na znásilněnou ženu se například ve společnosti bosenských Muslimů i Rwandánů nehledělo jako na oběť, ale jako na ostudu celé rodiny, zejména když žena otěhotněla a nosila tak dítě nepříteli. Znásilnění byla navíc velice brutální, jak dosvědčuje například výpověď generála Romea Dallairea, jež působil ve Rwandě, v jeho pamětech *Shake Hands with the Devil*.

Statut ICTY i ICTR výslovně obsahuje zločin znásilnění jako jeden ze zločinů proti lidskosti. Sexuálně motivované trestné činy se navíc v judikatuře obou tribunálů objevují v podobě válečných zločinů, porušení čl. 3 Ženevských úmluv, porušení zákonů a obyčejů války a nově i jako zločin genocidy. Nicméně sexuální zločiny nebyly zpočátku před ICTY ani ICTR příliš stíhány. Zpočátku nebyla vyšetřovateli těmto zločinům přikládána důležitost a pozornost. Tento přístup změnily až soudkyně obou tribunálů. Hned od začátku se ale musely soudy potýkat s neexistencí definice znásilnění v mezinárodním právu. Jednotlivé soudní senáty se k tomuto problému postavily odlišně [Válek 2009: 110-111]. V případě Akayesu bylo znásilnění definováno jako „fyzický útok sexuální povahy, spáchaný na osobě za okolností, které jsou nátlakové. Sexuální násilí, které zahrnuje znásilnění, je považováno za akt sexuální povahy, které je spácháno na osobě za okolností, jež jsou nátlakové“²³. Není tedy potřeba prokázat nedostatek souhlasu oběti, stačí pouze nátlakové okolnosti. Spadá sem jak vaginální, orální, anální styk či jiný akt sexuální povahy. Rozhodnutí případu Akayesu bylo průlomové, byl to první případ v historii, kdy byl obžalovaný souzen za zločin genocidy a kdy bylo znásilnění chápáno jakou součástí genocidy. Dále soud dospěl k závěru, že „sexuální násilí, včetně znásilnění, se neomezuje pouze na tělesné napadení a může zahrnovat i jednání, při němž nedojde k pohlavnímu styku či dokonce

²³ Prosecutor vs. Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T, Judgment, 2 September 1998, § 598.

k žádnému fyzickému kontaktu" [OSN 1998]. Tímto směrem se dále ubíral soudní senát ICTR v případě A. Musema či soudní senát ICTY v případě Dalalić et al. Nicméně v případě Bosenského Chorvata A. Furundžija soudní senát ICTY postupoval jinak. Neuplatnil judikaturu v předchozích podobných případech a zaměřil se na vnitrostátní právní řády a jejich principy trestního práva, z nichž se snažil dovodit definici znásilnění. ICTY došel k závěru, kdy znásilnění musí být páčáno pod donucením, silou nebo hrozbou síly. Dále za znásilnění je považována penetrace těla penisem nebo jiným předmětem, jakož i vynucený orální sex [Válek 2009: 113]. Tato definice je tedy užší než v případě Akayesu. Byla následována např. v případě D. Kunarac et al., kde odvolací senát ICTY definici znásilnění potvrdil a navíc odmítl argument obhajoby, že pokud se oběť nebrání, nemůže obžalovaný vědět, že oběť se sexuálním stykem nesouhlasí. Judikatura obou soudů přispěla velmi k rozvoji mezinárodního trestního humanitárního práva a hlavně k potrestání pachatelů tohoto zločinu [Válek 2009: 114].

3.5. Shrnutí

Judikatura ad hoc tribunálů pro bývalou Jugoslávii a Rwandu se dotkla i dalších oblastí, jako je například institut společného zločinného podniku (*joint criminal enterprise*), který byl judikován odvolacím senátem ICTY v případě Tadić roku 1999. Problémem válečných zločinů je fakt, že jsou často páčány skupinou osob a ne jen jednotlivcem. Z tohoto důvodu ICTY odpověděl tímto institutem. Dnes je společný zločinecký podnik konsolidovaným institutem mezinárodního trestního práva. Společný zločinecký podnik je víceméně forma účastenství jednoho ze zločinů podle statutů těchto tribunálů [Bigi 2010: 52-53]. Dalším tématem, jímž se ad hoc tribunály zabývaly, bylo rozšíření odpovědnosti nadřízeného na civilisty. I v tomto případě jde o odpověď mezinárodního trestního práva na skutečnost, že zločiny podle mezinárodního práva jsou často páčány více než jednou osobou. Institut trestní odpovědnosti nadřízeného má kvalifikovanou podobu, týká se jen vojenských velitelů. Je to institut starý, využívaný už vojenskými tribunály po 2. sv. válce. ICTY a ICTR však tento institut rozšířily i na civilní nadřízené [Válek 2009: 70-77].

V mnoha ohledech přispěly ICTY a ICTR k rozvoji mezinárodního trestního práva. Byla judikována aplikace mezinárodního obyčejového práva na vnitrostátní konflikty zahrnující individuální trestní odpovědnost. Pojem etnická skupina v definici genocidy byl definován subjektivně, což umožňuje uvažovat o genocidě v různých

konfliktech. Velkým přínosem je judikatura v oblasti sexuálních trestných činů. Díky judikatuře ICTY a ICTR nemusí Mezinárodní trestní tribunál (dále jen „ICC“) vytvářet vlastní definici znásilnění, ta je dnes upravena v dokumentu Elements of Crimes, jež slouží k výkladu Římského statutu ICC. Definice vychází zejména z případu Furundžija a Akayesu. „Pachatel napadl tělo oběti jednáním způsobujícím jakkoli nepatrnou penetraci jakékoli části těla oběti nebo pachatele sexuálním orgánem, nebo análního nebo genitálního otvoru oběti jakýmkoli předmětem nebo jakoukoli jinou částí těla.“²⁴. Dále je použit koncept nátlaku a nátlakového prostředí, „útok byl spáchán silou, nebo za hrozby použití síly nebo nátlaku.“²⁵ Z uvedeného vyplývá, že judikatura obou tribunálů velmi přispěla k rozvoji mezinárodního trestního práva, tak k potrestání pachatelů sexuálních i jiných zločinů.

Úloha tribunálů v politické oblasti

Co je hlavním účelem soudů? Dosáhnout spravedlnosti, regulativní ideje, jež je jedním z ústředních pojmů mezilidských vztahů, jímž se zabýval už Aristoteles. Martin Luther King řekl: „Nespravedlivost na jednom místě zeměkoule ohrožuje spravedlnost na celém světě.“ I když často spravedlnosti dosaženo není, je třeba se o ni snažit. Předpokladem pro spravedlivé rozhodnutí je nestrannost a nezávislost soudů. Nestranné a nezávislé mají být soudy jak na vnitrostátní, tak na úrovni mezinárodní. Po druhé světové válce byly ustaveny Norimberský tribunál a tzv. Tokijský tribunál, soudy vítězů, jejichž cílem bylo hlavně potrestat poražené státy. ICTY a ICTR byly ustaveny jako soudy mezinárodní, jež měly a mají přinést hlavně spravedlnost a napomoci udržení míru. Realita je nicméně často jiná. Aktéři mezinárodního společenství mají své zájmy, mají politickou i fyzickou sílu a další formy donucení. Ovlivnily politické aspekty rozhodovací činnost ad hoc tribunálů pro bývalou Jugoslávii a pro Rwandu?

Na závislost činnosti ICTY a ICTR na politických aspektech můžeme pohlížet ve dvou rovinách. V první řadě zde vyvstává otázka, zda politické konotace ovlivňují rozhodování soudních senátů a odvolacího senátu. Tedy zda soudní rozhodnutí byla a jsou právně podložena, či zda jsou soudci pod tlakem určitých politických okolností ovlivnitelní v jejich úsudku. Druhá rovina se týká jiného orgánu ICTY a ICTR, a to

²⁴ Elements of Crimes, znásilnění jako zločin proti lidskosti, čl. 7(1)(g)-1, jako válečný zločin čl. 8 (2) (b) (xxii)-1 a 8(2)(e)(vi)-1. Dostupné z <http://www.icc-cpi.int>.

²⁵ Elements of Crimes, cit.d., čl. 7(1)(g)-2.

Úřadu prokurátora. Úřad prokurátora hraje významnou roli, zejména generální prokurátor, jehož úkolem je vést vyšetřování a sbírat důkazy, která jsou podkladem pro podání obžaloby. Úřad prokurátora je nezávislý orgán, pozice generálního prokurátora nicméně vyžaduje spolupráci nejen se státy zapojenými do předmětných konfliktů. Generální prokurátor musí umět využívat svých diplomatických schopností, což samo o sobě naznačuje jisté politické konotace. Také zájmy různých mezinárodních aktérů mohou ovlivnit jeho činnost. O spolupráci ICTY a ICTR s nástupnickými státy Jugoslávie a Rwandou bude více a hlouběji pojednáno v jiné kapitole. Na tomto místě se zaměřím na první rovinu, tedy na to, zda jsou soudci ovlivnitelní, či zda rozhodují zásadně na základě právních kritérií.

4. Činnosti tribunálů v závislosti na politických aspektech

4.1. Rozhodovací činnost ICTY v závislosti na politických aspektech

Na rozhodování ICTY existují různé názory. Někteří tvrdí, že je tribunálem vítězů, zatímco druzí nepochybují o tom, že tribunál zakládá svá rozhodnutí čistě na právních kritériích založených mezinárodními smlouvami. James Meernik napsal v roce 2003 článek, jež se tímto tématem zabývá. Na základě své analýzy došel k závěru, že ICTY politickými aspekty ovlivněn není. Pachatelé nejzávažnějších zločinů, ti, jež spáchali nejvíce zločinů a nesou největší odpovědnost, platí také nejvyšší cenu v podobě délky svého trestu. Podle Meernika existuje velmi málo důkazů o politických faktorech ovlivňujících rozhodování soudců ICTY. Žalobci Úřadu prokurátora mají často více zkušeností a lepší zázemí než obhájci, to však neovlivňuje rozhodnutí soudců, stejně jako etnicita obžalovaných. I když Srbové i Chorvaté shledávají tribunál často zaujatý proti členům jejich národa, ve skutečnosti tomu tak dle Meernika není. Dalším zkoumaným faktorem byla přítomnost soudců ze států, jež jsou členy NATO. Meernik předpokládal, že čím více takovýchto soudců bude přítomno procesu, tím větší je šance, že Srbové nebo Chorvaté budou shledáni vinnými. Na základě analýzy ale došel k opačnému závěru. Stejně tomu bylo i v případě hypotézy, že obžalovaní, jež byli

dopadnutí jednotkami SFOR²⁶, budou shledáni vinnými častěji. Tato hypotéza byla taktéž vyvrácena. Jediný faktor, v němž Meernik spatřuje provázanost s rozsudky soudních senátů, je počet svědků. Čím více svědků je předvoláno, tím častěji je pachatel shledán vinným. Není tedy zřejmé, že by politické konotace ovlivňovaly rozhodnutí soudu. Naopak rozhodnutí jsou založena na právním základu, jakými je závažnost zločinu, přiznání viny, úroveň odpovědnosti atd. [Meernik 2003: 140-162].

V poslední době se nicméně objevují kontroverzní zprávy ohledně rozsudků nad několika chorvatskými a srbskými předními představiteli, jež byli shledáni nevinnými v odvolacím řízení. Konkrétně se jedná o chorvatské generály Ante Gotovinu a Mladena Markače a jugoslávského (srbského) generála Momčila Perišiće a bývalé vysoké činitele srbské bezpečnosti Jovicu Stanišiče a Franka Simatoviče.

Roku 2011 vynesl soudní senát rozsudek nad generály Gotovinou a Markačem. Oba byli obviněni z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, jichž se dopustili proti Srbům během operace Bouře v roce 1995, která měla dobýt samozvanou Republiku srbská Krajina. Soudní senát odsoudil oba generály jako členy společného zločineckého podniku (dále jen „JCE“), jelikož měli společný cíl, a to trvalé odstranění srbské populace z Krajiny pomocí síly nebo hrozby silou. Oba obžalovaní byli odsouzeni jako členové JCE za zločiny proti lidskosti a porušení zákonů a obyčejů války [Clark 2013: 1-6]. Soudní senát dále aplikoval tzv. standard 200 metrové odchylky, kdy potvrdil tvrzení prokurátora, že dělostřelecké granáty, jež dopadly na Srby obydlená města ve vzdálenosti větší než 200 metrů od vojenských cílů, značí útok na civilisty, tedy útok protiprávní. Gotovina byl odsouzen k odnětí svobody v rozsahu 24 let a Markač v rozsahu 18 let.²⁷

16. listopadu 2012 však byli oba generálové zproštěni viny. Rozhodnutí odvolacího senátu vyvolalo v Srbsku vlnu kritiky, zatímco v Chorvatsku bylo oslavováno. Odvolací senát se neztotožnil s rozhodnutím soudního senátu, podle kterého nařídil generál Gotovina útoky na civilní cíle za účelem vyhnání srbského obyvatelstva pryč z Krajiny. Podle odvolacího senátu útoky Chorvatů na města Knin, Benkovac, Obrovac, a Gračac, neboli, jak je jim přezdíváno, „Four Towns“, nebyly

²⁶ Stabilization Force, mezinárodní mírová mise pod patronací NATO.

²⁷ Appeals Judgement Summary for Ante Gotovina and Mladen, 16 November 2012. Dostupné z http://www.icty.org/x/cases/gotovina/acjug/en/121116_summary.pdf.

nezákonné. Odvolací senát se shodl na tom, že soudní senát chybně dovodil standard 200 metrové odchylky.²⁸ Nicméně, jak tvrdí Clark, ze soudního rozhodnutí vyplývá, že soudci nezakládaly své rozhodnutí jen na této odchylce, ale i na jiných faktorech, zatímco odvolací senát se zabýval zejména 200 metrovou odchylkou [Clark 2013: 25]. Jelikož odvolací senát dospěl k názoru, že Chorvati nemířili na nevojenské cíle úmyslně, nemohl potvrdit ani záměr obžalovaných vyhnat Srby z Krajiny a tak i existenci společného zločineckého podniku.²⁹

Kriticky se k rozhodnutí stavěli nejen Srbští občané, ale i mnozí odborníci a v neposlední řadě i dva soudci odvolacího senátu, konkrétně soudce Jarmel Agius (Malta) a soudce Fausto Pocar (Itálie), kteří napsali velmi ostrá nesouhlasná stanoviska s rozhodnutím většiny [Clark 2013: 2-3]. Rozsudek odvolacího senátu soudci Agius a Pocar pokládají za zmatečný a extrémně problematický a zpochybňují jeho spravedlnost. Soudce Pocar popisuje rozhodnutí většiny jako chybné a porušující standardy odvolacího řízení.³⁰ Experti dále tvrdí, že je zde patrný obrat tribunálu směrem k ochraně vojenských představitelů. Marlise Simons cituje ve svém článku v newyorském deníku The New York Times Williama Schabase, profesora práv na Middlesex University v Londýně, který říká, že „v minulých letech zde byla ze strany tribunálu silná snaha o ochranu civilistů a lidských práv. ICTY nebral v potaz výsady armády a policie, po posledních událostech je zde ale patrný obrat a oslabení ochrany civilistů a jejich práv.“ Další právníci tvrdí, že tribunál tak vysílá zprávu jiným armádám v tom smyslu, že se nemusí obávat mezinárodní justice tak, jak se obávali o pár let dříve [Simons 2013].

Další osvobozující rozsudek padl 28. února 2013 v případě Momčila Perišiće, někdejšího náčelníka generálního štábu jugoslávské armády. Ten byl původně odsouzen k 27 letům vězení za podíl na vraždách, krutostech a pronásledování civilistů v Bosně a Chorvatsku. Odvolací senát, který shledal právní vadu v rozsudku soudního senátu, došel k závěru, že specifické pokyny nejsou elementem napomáhání a podněcování vedoucí k odpovědnosti. Většina odvolacího senátu dále došla k závěru, že předložené důkazy nedokazují Perišićeovu přímou asistenci při zločinech spáchaných Armádou

²⁸ Appeals Judgement Summary for Ante Gotovina and Mladen, cit.d.

²⁹ Appeals Judgement Summary for Ante Gotovina and Mladen, cit.d.

³⁰ Judgment, Gotovina and Markač Case No. IT- 06-90-A, Appeals 16. November 2012. Dissenting Opinion of Judge Fausto Pocar § 5. Dostupné z http://www.icty.org/x/cases/gotovina/acjug/en/121116_judgement.pdf.

Republiky Srbské v Sarajevu a Srebrenici.³¹ Stejně tak byli v květnu roku 2013 osvobozeni dva představitelé srbské státní bezpečnostní služby, Jovica Stanišić, a Franko Simatović. Oba byli obžalováni z vražd, nucených deportací Chorvatů a Bosňáků a nelidského zacházení. Prokurátor ICTY se nicméně odvolal k odvolacímu senátu.³²

Na celé situaci je však nejvíce kontroverzní zveřejnění dopisu Frederika Harhoffa, dánského soudce působícího u ICTY, v němž obvinil předsedu ICTY Theodora Merona z ovlivňování svých kolegů ve prospěch několika obžalovaných, vysoce postavených představitelů Srbska a Chorvatska, konkrétně generála Gotoviny a Perišiće. Soudce Harhoff zaslal dopis 6. června 2013 padesáti šesti právníkům, přátelům a asociacím, ve kterém velmi kritizuje odvolací senát ICTY. Tvrdí, že Meron, předsedající odvolacímu senátu, vyvíjel nátlak na své kolegy, aby oba zmíněné obžalované svobodili. To samé se údajně stalo v případech Stanišiće a Simatoviće před soudním senátem. Harhoff tvrdí, že Meron tak jednal za účelem ochrany armádního velení silných států, jako je USA a Izrael, před expanzivními formami trestní odpovědnosti, jež byly dříve vytvořeny ICTY [Milanovic2013]. Marlise Simons ve svém článku v The New York Times dále cituje některé právníky a soudce ICTY, jež si přáli zůstat v anonymitě. Podle nich směřovala tato rebélie proti soudci Meronovi a jeho očekávanému znovuzvolení ve volbách předsedy ICTY. Jeden z funkcionářů soudu prohlásil, že asi polovina soudců se v této situaci necítla velmi příjemně a zvažovali volit jiného kandidáta. Dále dodal, že nevěří tomu, že by američtí funkcionáři tlačili na Merona, aby ovlivňoval rozhodování soudců, ale věří, že Meron se svou vládou spolupracovat chce. Také dodal, že Meron vyvíjí nátlak a ukládá interní uzávěrky, jež neexistují [Simons 2013].

28. srpna 2013 byl soudce Harhoff odvolán z případu Vojislava Šešelja z důvodu podjatosti. Šešelj, srbský nacionalistický politik a vůdce Srbské radikální strany obviněný z válečných zločinů a ze zločinů proti lidskosti, namítal podjatost soudce

³¹Case Information Sheet, Momčilo Perišić, IT-04-81. Dostupné z http://www.icty.org/x/cases/perisic/cis/en/cis_perisic_en.pdf.

³²Case Information Sheet, Simatović, Stanišić. IT-03-69. Dostupné z http://www.icty.org/x/cases/stanisic_simatovic/cis/en/cis_stanisic_simatovic_en.pdf.

Horhoffa na základě výše zmíněného dopisu.³³ 1. října 2013 byl Theodor Meron nakonec znovuzvolen do funkce prezidenta ICTY.³⁴

Zda byly některé osvobozující rozsudky přijaty opravdu na základě politického nátlaku, či nikoli, nebude zřejmě nikdy zcela osvětleno. Jasná je však změna dosavadní praxe ICTY v případech obžalovaných vojenských velitelů. Ti doposud zpravidla odpovídali za zločiny spáchané jejich podřízenými, dnes však ICTY zaujímá povětšinou stanovisko, podle kterého nemohou být obžalování uznáni vinnými, pokud nemůže být zcela prokázáno, že nařídili svým vojenským podřízeným páchaní válečných a jiných zločinů podle mezinárodního práva.

4.2. Rozhodovací činnost ICTR v závislosti na politických aspektech

ICTR, stejně jako ICTY, je závislý na různých vládách národních států a mezinárodních politických orgánech. Je tedy reálné očekávat, že se justice dostává do konfrontace s politikou. Andrew Wallis, výzkumník a novinář na volné noze zaměřující se na centrální a východní Afriku, se k tomuto tématu do jisté míry věnuje. Jeho práce se z části zaměřuje na Rwandu a úlohu Francie během genocidy. Wallis ve svém článku *International Courts: Justice vs Politics* upozorňuje na jisté politické konotace ohledně ICTR. ICTR postoupil několik případů Rwandě a také Francii. Zatímco do Rwandy přijeli v roce 2013 pozorovatelé, kteří měli dohlížet to, aby procesy probíhaly řádně, do Francie pozorovatelé vysláni nebyli. Rwanda během několika měsíců ukončila vyšetřování, připravila podklady a zahájila procesy. Francie tak pružná ve svém počínání ale nebyla. V roce 2007 byly Francii postoupeny případy Laurenta Bucyibaruta a Wenceslase Munyeshyaka, velký pokrok do dnešního dne v procesech nicméně učiněn nebyl. Ačkoli ICTR má možnost převzít oba případy zpět, pokud by vyšetřování probíhalo příliš pomalu, tribunál tak zatím neučinil. Navíc Willis píše, že francouzské asociace jako jsou *Survie* a *Collectif des Parties Civiles pour le Rwanda*

³³ Press release. Judge Harhoff disqualified from Šešelj case, 29 August 2013. Dostupné z <http://www.icty.org/sid/11357>.

³⁴ Press release. Judge Meron and Judge Agius re-elected President and Vice-President of the ICTY. 1 October 2013. Dostupné z <http://www.icty.org/sid/11379>.

(CPCR) tvrdí, že Buyibaruta úzce spolupracoval s tzv. operací Turquoise³⁵ [Wallis 2013].

V roce 2008 byli k doživotnímu odnětí svobody odsouzeni Théoneste Bagosora a Anatolea Nsengiumva. Oba byli odsouzeni za zločin genocidy, zločiny proti lidskosti, závažné porušení čl. 3 společného Ženevským úmluvám z roku 1949 a Dodatkového protokolu II z roku 1977 k těmto Ženevským úmluvám. Rozhodnutí soudního senátu v případě Théoneste Bagosory, jež byl shledán vinným i za vraždu premiérky Agathe Uwilingiyiman, bylo například autorem Pattersonem shledáno jako jeden z největších úspěchů ICTR, díky němuž došlo ke skoncování s beztrestností největších pachatelů genocidy a k jejich přivedení k odpovědnosti [Patterson 2010: 384-385]. Mnoho přeživších genocidy však bylo v roce 2011 šokováno rozsudkem odvolacího senátu ICTR, jemuž předsedal soudce Theodor Meron. Obžalovanému Nsengiumvamovi byl trest zmírněn z doživotí na patnáct let odnětí svobody a Bagosorovi z doživotí na třicet pět let odnětí svobody. Odvolací senát například neshledal poskvrnění mrtvoly premiérky Agathe Uwilingiyiman jako zločin proti lidskosti, zprostil Bagosoru viny za smrt Belgických vojáků mírové mise před jeho návštěvou Kempu Kigali a za vraždění ve městě Gisenyi. Anatolea Nsengiumva odvolací senát zprostil obvinění týkající se několika vražd.³⁶

Nepřísluší mi zpochybňovat rozhodnutí odborníků na mezinárodní trestní právo a dlouholetých soudců, nicméně rozsudky odvolacího senátu ICTR, jež je společným druhoinstančním orgánem i pro ICTY, jsou v poslední době poněkud kontroverzní a vyvolávají otázky ohledně neovlivnitelnosti těchto ad hoc tribunálů. Nicméně i přesto v případech ICTR, neexistují materiály, jež by naznačovaly, že politické aspekty ovlivňují rozhodování soudců. V případě ICTR pro mě nebylo možné dohledat, zda existují konkrétní studie ohledně tohoto tématu. To je do jisté míry způsobeno nedostatečnou pozorností věnovanou ICTR. Média se věnují především ICTY. Odvolací senát je orgánem společným ICTY i ICTR, existuje tedy možnost, že se ovlivňování soudců nevyhnulo ani tribunálu pro Rwandu, to však není možné doložit s jistotou. Zapotřebí

³⁵ Francouzská vojenská operace ve Rwandě, jež je podezřívána z toho, že umožnila několika desítkám tisíc podezřelých utéct před spravedlností.

³⁶ Summary of Appeal Judgment, Case No. ICTR-98-41-A. Dostupné z <http://www.unictr.org/Portals/0/Case%5CEnglish%5CBagosora%5CJudgement%5C111214-Summary%20Appeal%20Judgement.pdf>.

by bylo hlubší zkoumání některých rozsudků odborníky na dané právo, ačkoli i přesto by jistě neexistovala souhlasná stanoviska.

5. Spolupráce států s ICTY a ICTR

ICTY i ICTR jsou orgány OSN, které sice mají určitou pravomoc, nicméně reálnou sílu, jež by mohly uplatnit, nemají. Z tohoto důvodu jsou tribunály na státech závislé. Bez této spolupráce nemůžou tribunály vůbec fungovat, jelikož k vyšetřování spáchaných zločinů je nezbytná součinnost. Generální prokurátor potřebuje, aby mu bylo umožněno vést vyšetřování ve formě přístupu k důkazům, je potřeba, aby státy umožnily či samy provedly zadržení a vydání obžalovaných tribunálům a aby byli předvoláni svědci dopraveni k výslechu. I když je povinnost států k spolupráci zakotvena Statuty ICTY i ICTR, realita je jiná. Státy často měly a mají problém s vydáním obviněných osob, s umožněním vyšetřování atd. Jak jsou státy nakloněny ke spolupráci s tribunály? Jak se v průběhu času tato spolupráce měnila a který tribunál vyvinul lepší strategii k této spolupráci?

Bývalou Jugoslávií dnes tvoří Srbsko, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Makedonie a Kosovo. Všechny hrály určitou roli během balkánských válek a všechny jsou tedy ve vztahu k ICTY. Pro tuto práci vezmu nicméně v úvahu pouze Srbsko a Chorvatsko. Kosovo bylo dlouhou dobu kontrolováno OSN, nebylo nezávislým státem a nemohlo tedy jednat zcela samostatně. Roku 2008 sice vyhlásilo nezávislost, tu však neuznávají všechny státy světa. Bosna a Hercegovina je suverénním státem, stále však je kontrolována Úřadem vysokého představitele, což je ad hoc mezinárodní instituce, která byla vytvořena na základě Daytonské dohody, na jejíž implementaci má Úřad dohlížet. Vysoký představitel má rozsáhlé pravomoci. Z tohoto důvodu nemůže Bosna a Hercegovina jednat zcela samostatně [OHR 2012]. Makedonie se konfliktu účastnila velmi krátce a ICTY vedl jen několik málo vyšetřování. V případě Rwandy tento problém neexistuje.

5.1. Spolupráce Srbska s ICTY

Se Srbskem byla spolupráce komplikovaná od samého počátku zahájení činnosti ICTY. Až do roku 2000 byl prezidentem stále Slobodan Milošević. Od začátku nechtěl ICTY uznat, Srbsko odmítalo rozsudky tribunálu, nespolupracovalo, odmítalo vydat osoby, na něž byl vydán zatykač [Spoerri 2011: 1833]. Po bombardování Jugoslávie ze

strany NATO v roce 1999 Milošević odmítl uznat ICTY jako mezinárodní orgán OSN a odmítl veškerou formu spolupráce. Roku 2000 donutily mohutné demonstrace Miloševiče přiznat porážku v prezidentských volbách a po jeho odchodu panovaly naděje na zlepšení spolupráce. Během několika týdnů po Miloševičově odstoupení už mezinárodní společenství stahovalo sankce a naopak přislíbilo miliony dolarů k obnově národní ekonomiky [Peskin 2008: 64]. Nástupce Miloševiče, Vojislav Koštunica, však tato očekávání zpočátku nenaplňoval. I tak znamenala změna režimu výrazné posílení spolupráce s ICTY. Přestože někteří vládní představitelé byli nakloněni spolupráci s ICTY, vláda byla rozdělena v názorech na otázku, do jaké míry má pomoci mezinárodní instituci, jež byla v Srbsku vnímána jako západní nástroj srbského pokoření a pronásledování [Peskin 2008: 61]. Generální prokurátorka Carla Del Ponte měla hlavní cíl, a to dostat Miloševiče před tribunál, což vyvolávalo konflikt s Koštunicou. Koštunica nehodlal s ICTY spolupracovat, přesto ale doufal, že mu mezinárodní společenství zůstane nakloněné. Když bylo jasné, že uznání ICTY ze strany Srbska nenastane, nastolily USA svoji politiku podmíněnosti. USA podmínily finanční pomoc Srbsku výměnou za plné uznání ICTY [Spoerri 2011: 1834].

Milošević byl zadržen 1. dubna 2001 v Bělehradě a následně jeden den před mezinárodní dárcovskou konferencí, 28. června 2001, vydán tribunálu. Mimo zásadní roli USA byl jeden z nejsilnějších hlasů pro předání Miloševiče hlas Carly Del Ponte. Jedním z jejich největších přínosů bylo zamezení snah o to, aby byl Milošević souzen v Bělehradě národním soudem [Peskin 2008: 71]. Zde prokázala Del Ponte svoji silnou pozici, na rozdíl od jejího počínání v ICTR, o čemž bude pojednáno dále. Nicméně v následujících měsících neproběhly další extradice a spolupráce se nijak výrazně nezlepšovala. V této době měla nezastupitelnou roli politika USA, která byla jediná schopná skrze finanční motivaci přimět Srbsko k ústupkům. Po roce 2005 se tato situace pomalu měnila a svoji diplomatickou a politickou sílu využila Evropská unie (dále jen „EU“) [Spoerri 2011: 1835]. Vidina členství v EU je pro Srbsko silnou motivací, proto je Srbsko schopno dělat ústupky i co se týče spolupráce s ICTY. V roce 2005 Evropská komise doporučila, aby EU zahájila vyjednávání Stabilizační a asociační dohody [Peskin 2008: 85]. Cesta ke členství však byla podmíněna spoluprací s tribunálem. Generální prokurátor Carla Del Ponte uvedla: „ Bez silné podpory Evropské unie by proces spravedlnosti na Balkáně byl smutným selháním.“ [Spoerri 2011: 1835].

Roku 2004 se Koštunica stal premiérem a i když zpočátku pokračoval ve svém přístupu k ICTY jako za doby jeho prezidentství, zatlačil na několik obviněných Srbů, kteří se skrývali, aby se vydali tribunálu dobrovolně. V roce 2005 tak bylo k ICTY vydáno několik obviněných, Vladimir Lazarević, Sreten Lukić, Vujadin Popović a další. Nicméně dva z hlavních podezřelých, Radovan Karadžić a Ratko Madić, oba obvinění ze zločinu genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů, byli stále na svobodě [Peskin 2008: 83-84].

Politika EU přestala být konzistentní, některé členské státy žádaly, aby se proces vstupu Srbska do EU rozběhl i bez uznání ICTY. EU nakonec podepsala Stabilizační a asociační dohodu i bez ujištění Úřadu prokurátora o spolupráci Srbska s ICTY. Nicméně díky opozici Holandska, Velké Británie a Belgie bylo vymíněno, že ratifikační proces nezačne, dokud nebudou zadrženi a vydáni podezřelí Karadžić a Mladić. V roce 2010 obdržela EU pozitivní hodnocení srbské spolupráce od generálního prokurátora Sergeje Brammeze, což vedlo k odblokování ratifikačního procesu Stabilizační a asociační dohody. Radovan Karadžić a Ratko Mladić byli nakonec zadrženi roku 2011 [Spoerri 2011: 1836].

Do dnešního dne bylo obžalováno 161 osob, z nichž 74 bylo uznáno vinnými. Do značné míry je to zásluha politiky USA a politiky EU, která podmínila vstup Srbska do EU spoluprací s ICTY. Významnou roli sehrál generální prokurátor, zejména Carla Del Ponte. V době, kdy EU měla snahu o upuštění od určitých podmínek, přistoupila také Carla Del Ponte ke kompromisu, tedy upustila od podmínky zadržení Mladiće před podepsáním Stabilizační a asociační dohody. Přestože politika podmíněnosti jistě napomohla k obvinění řady válečných zločinců, má také své stinné stránky, jak uvádí Marlene Spoerri či Victor Peskin.

Marlene Spoerri například tvrdí, že politiky USA a EU vedly sice k potrestání největších zločinců, ale také vedly k tomu, že ICTY je dnes vnímán zejména z pragmatických hledisek jako vstupenka do EU a cesta k zahraniční finanční pomoci. V diskurzu dominuje spojitost ICTY právě s podmínkami EU, USA či jiných mezinárodních aktérů, nikoli spojitost se spravedlností a usmířením. Pochybnosti Spoerri či Peskina dokládají i výsledky průzkumu veřejného mínění v Srbsku z roku 2009 provedeného Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (dále jen „OSCE“). 50 % srbské populace myslí, že Srbsko by sice mělo s ICTY spolupracovat, ale pouze 11 % z nich si myslí, že důvodem by mělo být dosažení spravedlnosti. 40 % zakládá

svůj názor na pragmatických důvodech, jako je vstup do EU [OSCE 2009: 37]. O vztahu občanů k ICTY bude pojednáno více v kapitole 6.2.1.

Peskin také píše, že „bez mezinárodního tlaku a slibu ekonomické a politické motivace by byla malá šance na ochotu nebo schopnost Bělehradu spolupracovat s ICTY.“ Dále však dodává, že tato spolupráce často vyvolala krize na domácí scéně a podkopala tak politickou stabilitu [Peskin 2008: 90-91]. K takové krizi došlo například roku 2003, kdy byl spáchán atentát na premiéra Dindiće, který přislíbil zadržení a vydání Ratka Mladiće a dalších uprchlých obviněných [Peskin 2008: 79-80]. Vyvstává tedy otázka, do jaké míry by se mezinárodní společenství a samotný ICTY měly snažit stíhat válečné zločiny. Jistě je nezbytné, aby došlo k potrestání bezpráví, nastolení spravedlnosti a usmíření, nicméně tato snaha s sebou nese určité oběti ve formě krizí na domácí scéně či nepochopení pravého smyslu tribunálu mezi občany. S touto otázkou se tak otvírá prostor pro další akademické bádání.

5.2. Spolupráce Chorvatska s ICTY

Spolupráce Chorvatska s ICTY byla poněkud jiná než v případě Srbska. Chorvatsko bylo v počátku války v pozici oběti a v roce 1991 dokonce chorvatská vláda požádala OSN o vytvoření mezinárodního tribunálu a označila se za oběť srbské agrese. V průběhu války se však pozice Chorvatska otočila, konkrétně během války v Bosně, kdy se stala útočící stranou. Na rozdíl od Srbska však na Chorvatsko nebyly uvaleny ze strany RB žádné sankce [Peskin 2008: 95-102]. V roce 1995 Chorvatsko spustilo dvě vojenské operace, aby získalo zpět území, o něž ho připravilo Srbsko na počátku války v roce 1991. Operace Flash a Storm udělaly z Chorvatska vedoucí sílu regionu, při operaci Storm však bylo zabito okolo 150 Srbů a 150.000 až 200.000 jich bylo vyhnáno. Přestože v očích Západu bylo za hlavního viníka považováno Srbsko, ani Chorvatsko nebylo ušetřeno kritiky. Pro chorvatské nacionalisty byla tato válka, její vítězství i předchozí útrapy, považovány za zrod Chorvatska [Peskin 2005: 216].

První generální prokurátor Goldstone měl v úmyslu vyšetřování všech zločinů spáchaných během jugoslávské války, včetně těch spáchaných Chorvaty. Goldstone chtěl hlavně zachovat neutralitu a nestrannost tribunálu. Narazil však na neochotu ze

strany Chorvatka, zejména v rámci tzv. „vlastenecké války“³⁷. Mezinárodní aktéři tlačili na vydání podezřelých Bosenských Chorvatů, ale daleko méně už tak činili v případě vyšetřování chorvatských generálů podezřelých ze spáchání zločinů proti Srbskému obyvatelstvu během vlastenecké války [Peskin 2008: 94]. Podle prezidenta Franja Tudjmana, jenž vedl zemi autoritářským způsobem až do své smrti roku 1999, byla vlastenecká válka za hranicemi vyšetřování ICTY. Snahou Tudjmana bylo udělat z vlastenecké války základ pro budování Chorvatského národa. Proto když se vyšetřování zaměřilo na zločiny páchané během této války, Tudjman obviňoval ICTY, že shazuje na Chorvatsko kolektivní vinu a vlasteneckou válku kriminalizuje [Peskin 2005: 218]. Tak jako v případě Srbska, i zde tribunál podrýval vládní tvrzení o tom, že Chorvatsko je hlavní obětí Jugoslávské války a hrozil vládním lídrům jejich zadržením. Na rozdíl od Srbska, které za vlády Miloševića odmítalo jakoukoli spolupráci, Chorvatsko mělo obratnější a daleko chytřejší strategii. S ICTY spolupracovalo například vydáním podezřelých Bosenských Chorvatů v roce 1996 a 1997. Chorvatská rezistence, jak tvrdí Peskin, byla mnohem mírnější, poddajnější. Peskin cituje generálního prokurátora Goldstona: „Bělehrad řekl, neuznáváme tě. Tudíž nulová spolupráce. Chorvatsko řeklo, uznáváme tě a poskytneme veškerou spolupráci, jakou můžeme. Jenže tak neudělali. Bylo to mnohem mazanější, záludnější.“ [Goldstone citovaný v Peskin 2008: 94]. Dále Chorvaté často upozorňovali na neúspěchy ICTY při stíhání Srbů, čímž odváděli pozornost od zločinů, jež spáchalo Chorvatsko. V srpnu 1999 ICTY podal stížnost k RB kvůli nespolupráci Chorvatska a jeho neochoty vydat dva podezřelé Bosenské Chorvaty v souvislosti s masakry v Bosně [Peskin 2005: 219]. Pod mezinárodním tlakem pak Tudjman přislíbil vydání těchto podezřelých, stále ale odmítl uznat právo ICTY na vyšetřování zločinů spáchaných během vlastenecké války. Zásadní zvrát ve spolupráci Chorvatska s ICTY přinesla změna režimu, konkrétně smrt Tudjmana roku 1999 a porážka nacionalistické strany HZD ve volbách roku 2000 [Peskin 2008: 122].

K moci se dostal Ivica Račan, přislíbil jak spolupráci s ICTY, tak snahu o zapojení země do mezinárodních struktur včetně EU. Račan také uznal jurisdikci ICTY nad vyšetřováním nepráví vlastenecké války. Tyto změny však neznamenal

³⁷ Termín užívaný mnoha Chorvaty, válka za nezávislost vedena proti srbským silám na chorvatském území od ledna 1991 do srpna 1995.

úplné vyřešení všech problémů týkajících se spolupráce, jak tvrdí Erözden [Erözden:11]. Račanova vláda byla značně rozpolcena v otázce míry spolupráce s ICTY. Pro mnoho Chorvatů zůstal tribunál nenáviděnou institucí, která podkopávala státní suverenitu. Demokratizace země bohužel nepřinesla také změnu negativních postojů vůči ICTY či zeslabení nacionalismu [Peskin 2008: 120]. I když nebyli nacionalisté u moci, udrželi si silnou pozici ohledně otázky vlastenecké války. Vláda tak hrála jakousi dvojí hru. Navenek dávala najevo svou podporu ICTY, ale lidem se představovala jako ochránce války za nezávislost [Peskin 2005: 219]. Tato nestálost ohledně spolupráce pak vyvolala několik domácích krizí. Potom, co byl zadržen v roce 2001 Slobodan Milošević, Carla Del Ponte zatlačila i na Záhřeb, aby byli zadrženi chorvatští generálové podezřelí z válečných zločinů, Rahim Ademi a Ante Gotovina. Ademi byl tribunálu vydán roku 2001, ale Gotovinovi se podařilo utéct. Del Ponte velmi kritizovala Chorvatsko, tvrdila, že Gotovina se skrývá někde v Chorvatsku a vláda nevyužije svou schopnost Gotovinu dopadnout [Peskin 2005: 220]. Gotovina byl nakonec zadržen roku 2005, roku 2011 byl pak odsouzen k 24 letům vězení a jak bylo zmíněno dříve, odvolací senát ho roku 2012 zbavil všech obvinění.

Vlnu protestů pak vyvolala nová obžaloba Janka Bobetka, generála chorvatské armády. Račan stál proti této obžalobě, ale zároveň nechtěl, aby byla zpochybňována jeho snaha o spolupráci. Nicméně vláda se vyhýbala kooperaci, když namítala Bobetkovo zdraví a vysoký věk, které mu bránili účastnit se procesu. Nakonec byla krize vyřešena Bobetkovou smrtí roku 2003 [Peskin 2005: 220]. V témže roce zvítězila ve volbách nacionalistická strana HDZ, překvapivě však kooperaci s tribunálem posílila [Peskin 2008: 122]. Tato spolupráce byla motivovaná zejména snahou o zahájení přístupových rozhovorů s EU. V 90. letech USA neměly velkou snahu donutit Chorvatsko ke spolupráci ohledně vyšetřování nepráví vlastenecké války. Zvláště nechtěly upoutat pozornost na okolnosti roku 1995, kdy USA nezakročily proti etnickým čistkám Chorvatských Srbů ze strany Chorvatů. Postupně ale sílila kritika této pasivity jak ze strany tribunálu, tak dalších mezinárodních aktérů. USA i EU tedy začaly vyvíjet tlak na chorvatskou spolupráci. Motivace členství v EU a významná role generálního prokurátora nakonec přiměly Chorvatsko ke spolupráci, i když často dosti komplikované [Peskin 2008: 148]. Chorvatsko vytoženého cíle stát se členským státem EU nakonec dosáhlo, a to 1. července 2013. Peskin tvrdí, že ICTY byl nakonec úspěšný, dokázal Chorvatsko přimět ke spolupráci a předvést tak před soud armádní generály

obviněné ze zločinů spáchaných během tzv. vlastenecké války. I Chorvaté, považováni spíše za oběť srbské agrese a vítěze války, se dopouštěli zločinů podle mezinárodního práva a ani oni neunikli spravedlnosti.

5.3. Spolupráce Rwandy s ICTR

Právním základem pro kooperaci států s ICTR je § 2 rezoluce č. 955 RB, v níž RB ukládá povinnost všem státům plně spolupracovat s ICTR a zároveň ustanovení stanoví, že státy mají využít všech prostředků jejich národního práva k implementaci ustanovení rezoluce a Statutu. Dle § 2 implementace rezoluce zahrnuje povinnost států vyhovět požadavkům či příkazům soudních senátů na základě čl. 8 a čl. 28 Statutu. Realita však bývá jiná a ani v případě Rwandy tomu nebylo jinak.

Případ Rwandy a jejího vztahu k ICTR se nicméně poněkud liší od případu Jugoslávie. Ve Rwandě došlo ke genocidě ze strany Hutuů, a tak byli v očích mezinárodních aktérů považováni Tutsijové za jednoznačné oběti. S vítězstvím RPF se k moci dostali Tutsijové a jejich počáteční volání po mezinárodním tribunálu bylo voláním po ustavení soudu, jež by odsoudil zločiny genocidy. Založení ICTR nebylo snadným úkolem a naznačilo budoucí spolupráci s Rwandou. RB OSN učinila velký ústupek rwandským požadavkům, když se rozhodla umístit zástupce prokurátorského úřadu v Kigali a udělila Rwandě povolení uvěznit zločince uznané vinnými ICTR. Dále se OSN držela praxe nejmenování francouzských soudců ke službě u ICTR. Rwanda stála silně proti úmyslu umístit sídlo tribunálu do Tanzánie v Arushy. Nesouhlasila také s absencí trestu smrti. V těchto bodech však RB OSN nehodlala ustoupit. Rwanda tak jako nestálý člen RB hlasovala proti založení tribunálu [Peskin 2008: 169-169].

I přes to, že Komise expertů založená před ustavením ICTR měla důkazy o zločinech ze strany RPF a navrhla také jejich stíhání, první generální prokurátor Goldstone se zaměřoval především na stíhání zločinů ze strany Hutuů. V rozhovoru s Victorem Peskinem Goldstone uvedl, že jeho prioritou bylo stíhat ty „nejvíce vinné“. V jeho očích byl ICTR vytvořen zejména za účelem vyšetřování a stíhání genocidy. Dalším důvodem bylo jeho tvrzení o nedostatku důkazů vůči RPF [Peskin 2005: 222]. Rwandská vláda měla mezinárodní sympatie díky svému statusu oběti. Tím si udržovala politickou sílu a legitimitu vládnout. Pro Rwandu byl ICTR zpočátku nástrojem k udržení si zmíněného statusu. Jakmile se však ICTR začal zabývat i zločiny

spáchanými Tutsiji, podkopávalo to legitimitu vládnoucích Tutsijů, což vláda v čele s prezidentem Kagamem nehodlala dopustit.

Goldstone opustil úřad roku 1996 a otázka stíhání zločinů RPF se znovu dostala do středu pozornosti. Louise Arbour, nastupující generální prokurátorka, často projevovala strach z jednání rwandské vlády, jež mařila vyšetřování. Přesto připravila půdu pro vyšetřování zločinů RPF pro svou následovnici Carlu Del Ponte. Rwandská vláda ukázala svou schopnost kontrolovat činnost tribunálu několik měsíců po odchodu L. Arbour v roce 1999, když přerušila spolupráci na protest proti rozhodnutí odvolacího senátu o propuštění Jean-Bosca Barayagwiza, jednoho z hlavních hutuských podezřelých, jehož procesní práva byla porušena tím, že byl držěn ve vazbě déle než po stanovenou maximální dobu. Po dva týdny rwandská vláda nedovolila Del Ponte cestovat po Rwandě. Odvolací senát výjimečně udělal kontroverzní krok a změnil své rozhodnutí v případě Barayagwiza, čímž došlo k obnovení spolupráce. Tady se projevilo silné postavení rwandské vlády [Peskin 2005: 223].

Kagamův režim neustále podkopával autoritu tribunálu poukazováním na jeho neschopnost přinést spravedlnost Tutsijským lidem [Peskin 2008: 154]. Zejména dva skandály ICTR dokázala rwandská vláda využít ve svůj prospěch. Prvním z nich bylo odhalení vyšetřovatele obhajoby zaměstnaného u ICTR, příslušníka kmene Hutuů, jenž byl sám pachatelem genocidy. Toto odhalení vedlo k dalším několika podobným zjištěním. Sekretariát dostatečně neprověřoval své zaměstnance. Dalším incidentem se stal smích jednoho soudce při výslechu tutsijského svědka, jenž byl znásilněn. To, že důvodem soudcova smíchu nebyla svědkova výpověď, ale neochota obhájce zrychlit výslech, nepomohlo zmírnit napáchané škody. Smích soudce poškodil obraz ICTR a podkopával jeho morální charakter více, než jakákoli obžaloba [Peskin 2008: 195-200].

Přestože politické okolnosti Carle Del Ponte nepřáli, roku 2000 naplno otevřela vyšetřování proti RPF. Rwandská vláda odmítla spolupracovat, i když prezident Kagame spolupráci přislíbil. Velká Británie a USA s vyšetřováním RPF příliš nesohlasily, jelikož se bály, že by to mohlo destabilizovat režim Paula Kagameho, a tak i celou Rwandu. Vláda nakonec roku 2002 odmítla pustit žalobcovy tutsijské svědky k výslechu u ICTR, což byl největší projev nespolupráce od založení ICTR i ICTY. ICTR i OSN byly v akci vůči této krizi pomalí a neakční [Peskin 2008: 225]. Navíc silnými spojenci Rwandy byly USA a Velká Británie. Přestože oba státy často intervenovaly ve prospěch tribunálu, když přišlo na neochotu rwandské vlády ke

spolupráci, oba mezinárodní aktéři si dávali velký pozor, aby na Rwandu netlačili příliš silně. Světová veřejnost se více zaměřovala na ICTY, a tak nepřikládala nespolupráci Rwandy takový význam [Peskin 2008: 153]. Nakonec po nátlaku USA byli svědci k ICTR propuštěni, to však neznamenal změnu ve spolupráci s ICTR.

Bohužel pro Del Ponte se blížil konec jejího čtyřletého funkčního období, čehož rwandská vláda hodlala využít. Zahájila proto kampaň proti znovujmenování Del Ponte. Získala dokonce podporu USA a Velké Británie [Fremr 2014; přednáška]. Roku 2003 generální tajemník OSN Kofi Annan doporučil RB, aby jmenovala generálního tajemníka zvlášť pro ICTR a ICTY, s tím, že Del Ponte by vykonávala svou funkci u ICTY [Peskin 2005: 226]. Carla Del Ponte zpočátku protestovala a chtěla se vzdát postu u ICTY, nakonec tak však neučinila. Už déle se uvažovalo o rozdělení úřadu zejména z administrativního hlediska. Zda k odvolání Del Ponte vedly tyto oficiální důvody či zda to bylo politické rozhodnutí iniciované Rwandou, nebude nikdy úplně jasné. I když nástupce Del Ponte, Hassan Bubacar Jallow, pokračoval ve vyšetřování RPF, nebyla tato otázka jeho prioritou [Fremr 2014: přednáška]. Do dnešního dne nebylo v případě vyšetřování RPF učiněno významnějšího posunu. Na nečinnost ICTR v této otázce upozorňovala i mezinárodní nevládní organizace zabývající se lidskými právy, Human Rights Watch. V roce 2008 předal generální prokurátor některé vyšetřované případy RPF k národnímu soudu s tím, že případy znovu převezme, pokud by byl proces neefektivní a nespravedlivý. Před soud byli postaveni čtyři vojáci RPF obvinění ze známého masakru arcibiskupa, tří biskupů a devíti dalších kněží. To byl první a jediný proces s příslušníky RPF za válečné zločiny roku 1994. Dva vojáci přiznali svou vinu a jejich nadřízení byli shledáni nevinnými. Generální prokurátor vyjádřil spokojenost s proběhnutým řízením a ukončil vlastní vyšetřování [Waldorf 2011: 1222].

Tak jak se zlepšovala spolupráce států bývalé Jugoslávie s ICTY, tak se na druhé straně zhoršovala mezi Rwandou a ICTR. Generálním prokurátorům, zejména Carle Del Ponte, jež nechala rozhořet tuto otázku naplno, se nepodařilo to, co se podařilo v případě ICTY, totiž předvést i vítěze před spravedlnost. Mnoho autorů akademiků a neziskových organizací označuje tribunál za „spravedlnost vítěze“. Zločiny členů RPF tak zřejmě zůstanou nepotrestány.

6. Přínos tribunálů v post-konfliktním vývoji

Měřit přínos tribunálů, tedy jejich efektivitu, je velice obtížný úkol. Objektivně to snad není ani možné. Jak by měla být tato efektivita měřena? Jak zjistíme přínos tribunálů v post-konfliktním vývoji? Rezoluce RB OSN č. 827³⁸ a č. 955³⁹, jež zřídily tribunály, určily i jejich mandát, a to stíhat zločiny podle mezinárodního humanitárního práva a přispět tak k obnovení a udržení míru. Rezoluce č. 955 navíc explicitně uvádí i snahu o usmíření, která už však může být zahrnuta do cíle o udržení míru. V této části práce se tedy zaměřím na všechny tři oblasti. Jak tribunály dostaly svého úkoly v oblasti potrestání válečných zločinů? Který tribunál byl úspěšnější? Přispěl tribunály k procesu usmíření? Jak je ICTY vnímán v nástupnických státech Jugoslávie a jak ICTR ve Rwandě?

6.1. Potrestání zločinů podle mezinárodního humanitárního práva

Hlavním úkolem obou tribunálů je soudit zločiny, jež jsou uvedeny v jejich Statutech. Dojít spravedlnosti je jedním z hlavních cílů ICTY, ICTR i všech dalších soudů. Oba konflikty jsou charakteristické masovostí zločinů, jež se udály. Není tak samozřejmě možné očekávat, že budou potrestáni všichni pachatelé. Proto se ICTY a ICTR zaměřovaly a zaměřují především na nejzávažnější zločiny.

³⁸ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 827; S/RES/827 (1993); 25. květen 1993.

³⁹ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 995; S/RES/995 (1994); 8. září 1994.

Tabulka č.1

Statut případů	ICTY		ICTR	
počet obžalovaných osob	161		93	
neukončené případy	20		16	
	v I. Instanci	ve II. Instanci	v I. Instanci	ve II. Instanci
	4	16	0	16
uzavřené případy	141		75	
zproštění viny	18		12	
odsouzení	74		47	
postoupeno národní jurisdikci	13		10	
od obžaloby upuštěno	20		2	
zemřeli	16		3	

Zdroj:

ICTY The Cases. Dostupné z <http://www.icty.org/sections/TheCases/KeyFiguresoftheCases>

ICTR The Cases. Dostupné z <http://www.unictl.org/Cases/tabid/204/Default.aspx>

Během konfliktu v Jugoslávii zemřelo, dle mezinárodní neziskové organizace International Centre for Transitional Justice, okolo 140.000 lidí a téměř 4 miliony byly vyhnány ze svých domovů [ICTJ 2009: 1]. Počet obětí ve Rwandě dosáhl počtu asi 800.000 lidí. Není možné porovnávat závažnost konfliktu jen podle počtu obětí. Je nutné mít na paměti i další spáchané zločiny, jako je znásilnění, jiné sexuální zločiny, mučení, psychické a fyzické týrání či vyhnání osob z jejich domovů. Přesto však můžeme z objektivního hlediska říci, že počet obětí byl ve Rwandě mnohonásobně vyšší. Když však porovnáme oba tribunály dle tabulky č. 1, zjistíme, že počet obžalovaných osob je v případě ICTY téměř dvojnásobný oproti ICTR. I z hlediska počtu uzavřených případů je ICTY úspěšnější, i když jen velmi nepatrně. ICTY zatím ukončil 88 % případů, zatímco ICTR jich ukončil 83 %. U ICTR však už dobíhají procesy jen před odvolacím senátem. V první instanci jsou všechny případy ukončeny. Co se týče rozsudků, před ICTY bylo uznáno vinnými 52,5 % obžalovaných, před ICTR to bylo 62 %. ICTY zprostil obžaloby 18 osob, což představuje 13 % z uzavřených případů. ICTR osvobodil 12 osob, tedy 16 % obžalovaných. ICTY postoupil národní jurisdikci 13 případů, ve 20 případech bylo od obžaloby upuštěno a 16 obžalovaných zemřelo před zahájením procesu či během něho. ICTR postoupil Rwandě 8 případů a 2 přenechal Francii, ve 2 případech bylo od obžaloby upuštěno a 3 obžalovaní zemřeli.

Když tedy objektivně porovnáme oba tribunály, ICTY je úspěšnější v počtu obžalovaných osob a ukončených případů, i když před ICTY probíhají stále 4 procesy v první instanci, zatímco před ICTR jsou ukončeny. ICTR byl zpočátku velmi kritizován za pomalost soudních procesů a administrativní pochybení. Zpočátku trvaly procesy i pět nebo šest let, průtahy byly později eliminovány na jeden až jeden a půl roku. Nicméně ICTR se musel potýkat s problémy, jež ICTY řešit nemusel, jako je například nekvalifikovaný personál či problémy s IT technikou [Fremr 2014: přednáška]. I když oba tribunály odsoudily ty nejzávažnější zločiny a přispěly tak ke spravedlnosti, pořád je to jen špička ledovce. Problémem v případě ICTR byl také charakter samotného konfliktu. Zavražděno bylo přibližně 800.000 lidí a z 90 % byli pachatelé příslušníci kmene Hutuů. Nebylo tedy ani reálně možné odsoudit všechny nepravosti, neboť by to narušilo celý společenský systém Rwandy. V případě Rwandy navíc ke spravedlnosti velmi přispěly tribunály gacaca, o nichž bude pojednáno později. Dále má ICTR méně výhodnou pozici než ICTY. Sídlí v Arushy na severu Tanzánie a doprava svědků přes čtyři země je tedy poměrně drahá záležitost.

ICTR byl vždy vnímán jako méně úspěšný, mladší bratr ICTY, a nebyla mu proto ani věnována taková mediální pozornost. Kritika se však pomalu přesunula na ICTY, a to zejména díky dopisu dánského soudce ICTY Frederika Harhoffa, o němž již bylo pojednáno. Soudce Harhoff v dopise obvinil prezidenta ICTY Theodora Merona, amerického občana, z toho, že ve dvou případech vysoce postavených obžalovaných vyvíjel přílišný nátlak na své kolegy, aby přijali zprošťující rozsudky. Ať už je dopis založen na pravdivých faktech, či nikoli, vrhlo to na ICTY stín možné politické zaujatosti.

V porovnání obou tribunálů působí ICTY jako ten úspěšnější. Obžaloval více osob a uzavřel více případů, ICTR byl kritizován za svou pomalost a administrativní pochybení. Na druhou stranu, ICTR měl od počátku méně výhodnou pozici a neměl takové zázemí jako ICTY. Dnes se kritika obrací spíše na ICTY a politické konotace, jež jsou spojovány s některými jeho rozsudky. Nicméně oba tribunály velmi přispěly k rozvoji mezinárodního humanitárního práva a odsouzení největších zločinců.

6.2. Proces usmíření

6.2.1. bývalá Jugoslávie

Proces usmíření je nezbytný, pokud má být dosaženo obnovení a udržení míru, pokud má společnost překonat tíživý konflikt. Proces usmíření je snahou o obnovení a napravení vztahů mezi lidmi a obnovení jejich důvěry [Clark 2012]. Během konfliktu v bývalé Jugoslávii i ve Rwandě lidé zažili hrůzy, které by nejraději zapomněli. Fyzické a psychické násilí, znásilňování a vraždění, a to často ze strany lidí, vedle kterých vyrůstali a pokládali je za přátele. V takto zasažené společnosti je třeba nejen dosáhnout spravedlnosti potrestáním viníků, ale je třeba také dojít skutečné pravdy, usmíření, odpuštění. Proto také mnozí oficiální úředníci tribunálů zdůrazňovali potřebu tohoto procesu. Je však vůbec realistické očekávat od mezinárodního soudního orgánu, že dojde k naplnění svého úkolu a přispěje k procesu usmíření? Odborníci se nad touto otázkou rozcházejí.

I když tribunál velmi přispěl k potrestání největších válečných zločinců, k obnovení vztahů, jež jsou klíčovým elementem usmíření, nedošlo. A jak tvrdí Clark, ICTY udělal velmi málo, aby tuto situaci napravil [Clark 2012]. Tento proces se neobejde bez vyjasnění fakt a událostí konfliktu. Je nezbytné, aby lidé věděli, co se opravdu stalo. Pokud budou lidé žít v přesvědčení o své pravdě, o pravdě své skupiny, nebudou nikdy schopni dojít usmíření. Dnes stále většina Chorvatů neuznává, že by někteří jejich příslušníci spáchali zločiny podle mezinárodního práva. Například generál Gotovina není vnímán jako zločinec, ale jako národní hrdina. Chorvaté i Srbové vnímají tribunál spíše negativně, jako instituci zaujatou vůči jejich etnické skupině. To dokazují i výsledky průzkumu veřejného mínění v Srbsku OSCE z roku 2009. Ty ukazují, že 48 % Srbů ví velmi málo nebo vůbec o činnosti ICTY [OSCE 2009: 6]. 78 % Srbů má velmi nebo spíše negativní pohled na ICTY. Jen 8 % Srbů vnímá ICTY pozitivně [OSCE 2009: 7]. Respondenti, jež uvedli, že vnímají ICTY negativně, mají tento názor proto, že podle nich je ICTY neobjektivní a stíhá pouze Srby [OSCE 2009: 8]. Jak už bylo řečeno, lidé vnímají často válečné zločince jako své národní hrdiny. Například jen 16 % Srbů věří, že Karadžić je odpovědný za zločiny, za něž je souzen [OSCE 2009: 13]. Velmi podobně je tomu v případě Ratka Mladiče. Pouze albánská populace věří, že oba obžalovaní jsou vinni.

Spoerri tvrdí, že přestože ICTY přispěl k potrestání mnoha zločinců, nepřispěl mnoho k usmíření. Příčinou je podle Spoerri i politika podmíněnosti USA a EU. Například v Srbsku je spolupráce s ICTY je vnímána zejména z pragmatických hledisek, které napomohou Srbsku ke vstupu do EU a k zahraniční finanční pomoci. Zcela se však vytrácí jakýsi morální aspekt, vyrovnání se s minulostí, potrestání zločinnů a dosažení spravedlnosti [Spoerri 2011:1841]. Situace se navíc evidentně nelepší. 28. února 2012 proběhla v Bělehradě konference, na níž byla prezentována data získaná během průzkumu OSCE. Výsledky ukázaly, že většina občanů Srbska vnímá ICTY negativně a má minimální znalosti o procesech probíhajících před ICTY a národními soudy. Proces vyrovnání se s minulostí je v Srbsku stále v plenkách a média tomuto procesu příliš nepomáhají. Pro mnoho Srbů je snazší označit ICTY za zaujatý, než se vyrovnat s tím, že někteří srbští občané spáchali závažné zločiny [ICTY 2012].

Dalším problémem ICTY, stejně jako ICTR, jsou jeho reálné možnosti. Tribunály nejsou schopny odsoudit všechny zločiny, jež se během války udály. V případě ICTY bylo vzneseno 161 obžalob, což je ve srovnání s masovostí zvěrstev, jež se udála, jen špička ledovce. Současně probíhají i procesy před národními soudy, jež by měly tyto nedostatky vyrovnat. I tak však není reálně možné odsoudit všechny pachatele.

Základem v procesu usmíření je komunikace, a to komunikace mezi zneprátelenými skupinami. Je nezbytné, aby všechny strany pochopily utrpení těch druhých. ICTY by se měl tedy zaměřovat hlavně na lidi, kteří byli válkou postiženi. Tato aktivní pomoc obětem však není dostatečná. Zásadním problémem je nedostatek materiálních zdrojů. Rozpočet je v tomto ohledu velmi podhodnocen a tribunál nemá prostředky, jak by mohl tuto situaci zlepšit. Kdyby byli lidé lépe informováni, mohli by mít k ICTY větší důvěru a rozsudky přijímat příznivěji [Clark 2012]. Vzdálenost tribunálu od bývalé Jugoslávie, nedostatečná činnost v oblasti pomoci obětem a délka a nekomplexnost procesů způsobily, že se místní lidé od tribunálu oprostili, začali jeho rozhodnutí ignorovat a pokládat za zaujatá. V neposlední řadě je ale důležité nespoléhat pouze na tribunál. V procesu usmíření jsou nezbytné ekonomické investice a vytváření pracovních míst. V první řadě musí být lidé materiálně zajištěni, aby mohli navazovat mezi etnické vztahy [Clark 2012].

Refik Hodžić však zastává jiné stanovisko než Clark. Hodžić věří, že ICTY je velmi důležitý, a to díky tomu, že velmi přispěl k ustavení odpovědnosti a k objasnění

okolností některých nejzávažnějších zločinů. Přesto Hodžić uznává, že ICTY bohužel není institucí obyvatel bývalé Jugoslávie, ale orgánem OSN. Na mandát ICTY dosáhnout míru v regionu je tak pohlíženo očima lidí, pro něž byl tribunál zřízen, a očima těch, kteří ovlivňují jeho kurz a rozhodování [Hodžić, 2013].

Je otázkou, zda ICTY vůbec může pomoci usmíření v post-konfliktní společnosti. Rozhodně nemůže být spoléháno pouze na něj. Usmíření je kompletní snahou, sám ICTY k němu přispět nemůže. V regionu západního Balkánu proto působí mnoho neziskových organizací a mezinárodních organizací, jako mise EU, mise Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a mnoho dalších. Zda a do jaké míry může přispět ICTY je otázkou, jež by měla být podrobena dalšímu zkoumání.

6.2.2. Rwanda

Proces usmíření ve Rwandě se snaží docílit rekonstrukce rwandské identity, spravedlnosti, pravdy, míru a bezpečnosti. Ústava dnes zaručuje všem Rwand'ánům stejná práva, je tomu tak však i v realitě?

Po událostech roku 1994 měly spravedlnosti docílit ICTR, národní soudy a lidové soudy *gacaca*. Statut ICTR přímo říká, že tribunál má přispět k procesu usmíření ve Rwandě. Nicméně tento mandát je velmi těžké naplnit. Problémem je zejména neinformovanost obyvatel o práci tohoto orgánu OSN. Práce ICTR je ve Rwandě víceméně neznámá, a pokud je znána, je vnímána spíše negativně. Jak bylo pojednáno v kapitole o spolupráci tribunálu s Rwandou, ICTR nemá příliš příznivou reputaci díky svým prvotním skandálům, pomalosti a byrokratické neefektivnosti. Navíc rwandská vláda často odmítala spolupracovat s ICTR, což ospravedlňovala právě poukazováním na jeho pochybení. Dalším neúspěchem v procesu usmíření je fakt, že tribunál nebyl schopen potrestat zločiny spáchané RPF, což Hutuské obyvatelstvo, jež tvoří 84 % populace, vnímá velmi nelibě. Z těchto důvodů Eugenia Zorbas tvrdí, že přispění ICTR ke spravedlnosti a usmíření je velmi omezené [Zorbas 2004]. Francois-Xavier Nsanzuwera naopak ICTR považuje za přínos v procesu usmíření. Podle něj ICTR přispěl k zadržení a odsouzení politických a válečných strůjčů genocidy. Bez těchto odsouzení by přední političtí vůdci angažovaní v genocidě dál destabilizovali zemi, eliminovali svědky a zhoršovali morální utrpení přeživších. ICTR ukázal, že odpovědnosti se nevyhnou ani nejvyšší představitelé země a že zločiny odporující

univerzálnímu chápání lidských práv nezůstanou bez trestu [Nsanzuwera 2005: 948-949].

Dnes je ve Rwandě tabu mluvit o svém etnickém původu. Jak říká novinář Daniel Sabiti v dokumentu FC Rwanda: „Vláda sice tvrdí, že je v pořádku být Hutu a je v pořádku být Tutsi, ale pamatujte, že ať děláte cokoli, jste Rwand'ané." I tak nicméně Hutuové nezastávají téměř žádné důležité vládní posty, u moci se drží tutsijská menšina. Situace ve Rwandě není ideální, ale snaha o usmíření zde existuje. Existují různé projekty, jež mají tyto snahy podpořit. Například v roce 1999 byla zřízena národní instituce nazvaná Národní jednota a usmiřovací komise (National Unity and Reconciliation Commission), jejímž hlavním úkolem je přispět k usmíření pomocí vzdělávacích programů, seminářů a národních summitů [UN Department of Public Information 2014: 2]. Někteří však komisi vnímají jako instrument centrální vlády, která je příliš „vertikální“ ve svých aktivitách a vyhýbá se práci na nejnižší úrovni s obyčejnými lidmi [Zorbas 2004].

Rwanda se snaží vyrovnat s minulostí po svém, a to prostřednictvím lidových soudů gacaca. Ty byly ustaveny roku 2005, hlavně z důvodu přeplněných vazebních věznic a přehlcenosti soudů. Cílem soudů bylo dojít pravdy, spravedlnosti a usmíření. Soudy gacaca umožňovali lidem dozvědět se pravdu o osudných událostech roku 1994 a přijít do kontaktu s konkrétními pachateli. Soudily méně závažné trestné činy, nemohly například soudit zločin genocidy. Soudy gacaca se scházely jednou týdně v každé vesnici, většinou venku, na náměstí, pod stromem. Gacaca soudy se však setkávaly s kritikou díky své kontroverznosti. Přes 160.000 soudců byli obyčejní lidé bez jakéhokoli právního vzdělání a kvalifikace. Existovaly tedy pochybnosti o jejich spravedlivém přístupu k pachatelům. Někteří obžalovaní byli odsouzeni k dlouholetým trestům odnětí svobody, jiným byly uloženy veřejně prospěšné práce. Obvinění byli také často ponecháni bez kvalifikované právní pomoci advokátů. Míra odsouzení se pohybovala kolem 65 %. Lidskoprávní organizace také kritizovaly absenci některých členů RPF před těmito lidovými soudy. I tak však byly gacaca soudy velmi efektní, činnost ukončily 4. května 2012 a za dobu svého působení projednalo přes 12 tisíc soudů přes 1,2 milionů případů [BBC 2012], [UN UN Department of Public Information 2014: 2].

Na otázku, zda ICTR přispěl k usmíření mezi Hutuy a Tutsiji, existují různé odpovědi a názory. Někteří tvrdí, že ne, jelikož lidé činnost ICTR téměř vůbec neznají,

jiní naopak dospívají k názoru, že ano, a to prostřednictvím potrestání největších viníků. Teoreticky dnes ve Rwandě nemá hrát etnicita roli, ale ve skutečnosti se stále projevuje na nejrůznějších úrovních včetně té vládní. Hutuové a Tutsijové spolu stále válčí, i když v jiných oblastech regionu, o čemž bude pojednáno později. Situace ideální není, ale snaha o usmíření zde existuje.

6.3. Obnovení a udržení míru

Oběma ad hoc mezinárodním tribunálům byl uložen mandát obnovení a udržení míru. Je však zřejmé, že není v silách těchto orgánů OSN, aby tento úkol zvládly samy. ICTY a ICTR jsou soudní orgány, jejichž prvotním cílem je potrestání zločinců porušující normy mezinárodního humanitárního práva. Tímto způsobem mají také napomáhat k udržení míru. Z tohoto důvodu neexistuje odpověď na otázku, zda ICTY a ICTR udržely mír ve Rwandě a zemích bývalé Jugoslávie. Můžeme se však zabývat otázkou, zda k mírovému procesu přispěly, či nikoli, otázkou, zda by mír existoval, kdyby tyto orgány ustanoveny nebyly.

6.3.1. bývalá Jugoslávie

ICTY byl zřízen roku 1993, v době, kdy ještě konflikt probíhal, a tak se tribunál stal součástí „peace-building“ procesu. V roce 1993 stále probíhala válka v Bosně a pokud použijeme úzkou definici míru jako absenci války, můžeme konstatovat, že do roku 1995, kdy došlo k ukončení války a podepsání Daytonské dohody, ICTY svou úlohu nenaplňoval. Barria a Roper ve svém článku *How Effective are International Tribunals. An Analysis of the ICTY and the ICTR* citují Adama Robertse, podle nějž ICTY nepřispěl ke snaze o dosažení míru [Roberts v Barria a Roper, 2005: 358]. Nicméně, jak by celý konflikt dopadl, kdyby ICTY ustaven nebyl? Došlo by k podepsání Daytonské dohody? To jsou otázky, na které je třeba myslet, i když je není možno zcela zodpovědět.

V letech 1998 a 1999 došlo k dalšímu konfliktu na Balkánském poloostrově, a to mezi ozbrojenými silami Svazové republiky Jugoslávie a albánskou Osvobozenou armádou Kosova, později s podporou NATO. Snaha o udržení míru v regionu tedy nebyla zcela naplněna. I když od té doby k většímu ozbrojenému konfliktu nedošlo, Srbsko neuznává nezávislost Kosova, vyhlášenou roku 2008, a mezi stranami stále panují rozpory. Napětí vládne i v Bosně a Hercegovině, kde konflikt zamrzl na mrtvém

bodě a existuje neustálá hrozba jeho obnovení. Bosna a Hercegovina se skládá ze dvou entit: Federace Bosny a Hercegoviny, kde je majoritní populace tvořena Bosňáky, a Republiky Srbské s převážně srbským obyvatelstvem. Bosna je chudou zemí se slabými politickými a administrativními institucemi. Reformace v Bosně navíc probíhá velmi pomalu a lidé ztrácejí naději v lepší budoucnost, což vyvolává frustrace a možné zdroje dalšího konfliktu [Björkdahl 2013: přednáška]. James Meernik se snažil odpovědět na otázku, zda ICTY ovlivňuje sociální mír v Bosně. Ve svém článku dochází na základě dat z Kansas Event Data System k závěru, že zadržení a odsouzení kriminálních mělo velmi malý pozitivní dopad na vztahy mezi etnickými skupinami v Bosně. Naopak v některých případech nepřátelství vůči ostatním etnickým skupinám ještě vzrostlo. Daleko větší dopad na vztahy Bosňáků, Chorvatů a Srbů měly akce EU, NATO, USA a Chorvatské vlády. Nicméně Meernik dodává, že používaná data se týkají zejména politických, ekonomických a vojenských vyjádření a akcí přijímaných na úrovni různých organizací a ne obyčejných lidí [Meernik 2005: 287]. Z různých průzkumů mínění ale vyplývá, že obyčejní lidé o ICTY příliš nevědí anebo k němu zaujímají spíše negativní postoj. Je zřejmé, že proces usmíření nebyl v Bosně ani v ostatních zemích bývalé Jugoslávie ještě zdaleka dokončen.

Dnes v regionu západního Balkánu ozbrojený konflikt neprobíhá, Chorvatsko je členskou zemí Evropské unie. Srbsko má oficiální statut kandidátské země, před vstupem do EU ji ale brání neustálý spor o uznání Kosova jako nezávislé země. Pro EU je stabilita regionu velmi důležitým aspektem vzhledem k bezpečnostnímu hledisku, proto se snaží zapojovat země západního Balkánu do svých struktur. Členství v EU je tak dalším nástrojem mezinárodního společenství, jež má za cíl udržení míru v regionu Balkánského poloostrova. Většina zemí regionu se však nenachází na dostatečné ekonomické, politické ani právní úrovni, aby o členství v EU usilovala.

Mnozí věřili a stále věří, že nastolení spravedlnosti prostřednictvím rozsudků ICTY bude mír v bývalé Jugoslávii nastolen a udržen. Dnes se jeví tato očekávání v nadstátní justici jako příliš velká. V regionu sice mír panuje, ale ve formě absence války. Mír je však propojen s procesem usmíření a jak už bylo řečeno, toho ještě zcela dosaženo nebylo. Zásadním problémem je nedostatečné propojení ICTY s občany zemí západního Balkánu. Dle mnohých průzkumů veřejného mínění lidé vnímají tribunál spíše negativně a jeho rozsudky často nepřijímají. Média, rétorika nacionalistických

skupin a některých politiků nicméně práci ICTY příliš neusnadňují. Křehký mír v regionu panuje zčásti i díky ICTY, zda tomu tak bude nadále, je otázkou.

6.3.2. Rwanda

V případě Rwandy byl ICTR ustaven až po skončení genocidy. Bohužel však i nadále docházelo k případům, kdy přeživší Tutsijové zabíjeli své protivníky z pomsty. Ve Rwandě nebyla ustanovena žádná mise OSN za účelem udržení míru, jak tomu bylo například v Bosně a Kosovu. Je ale zřejmé, že sám tribunál není schopen zajistit všechny snahy o udržení míru. V čele Rwandy dnes stojí vůdce RPF, prezident Paul Kagame. Země za jeho vlády učinila velký pokrok, byla obnovena infrastruktura a sociální normy a byla zahájena strategie, jež má Rwandu posunout z agrikulturní chudé země mezi země založené převážně na službách a znalostech. I když značné procento populace žije pod životní úrovní chudoby, Rwanda je jednou z mála afrických zemí, jež se snaží o rozvoj, a to úspěšně. Ročně roste její HDP v průměru o 7 až 8 %. Vláda se snaží o expanzivní fiskální politiku s cílem snížit chudobu pomocí zlepšení vzdělání, infrastruktury, zahraničních a domácích investic a snahou o tržně orientované reformy [CIA World factbook 2014].

Nicméně situace je daleko horší, co se týče míru v regionu a zahraničních vztahů. Po skončení genocidy odešlo z Rwandy více než milion Hutuů do sousedních konžských provincií. Tam se usadili a páchají už od roku 1994 různá zvěrstva. Rwanda se několikrát snažila potlačit tyto skupiny na konžském území, během let 1998 až 2003 proběhla mezi Demokratickou republikou Kongo a Rwandou regulérní válka, jejíž příčinou byla otázka budoucnosti Hutuských uprchlíků. V roce 2012 vydala OSN zprávu na základě podnětu lidskoprávní organizace Human Rights Watch, podle níž Rwanda vytvořila militantní skupinu M23 s cílem vyvolat rebelie v konžských oblastech a vyhnat tak Hutuy. Podle zprávy OSN dostávala skupina M23 rozkazy přímo od rwandské armády na základě instrukcí ministra obrany Jamese Kaberebeho, jež je podporovatelem současného prezidenta Kagameho [Human rights Watch 2014], [Šťastka, 2011]. Tyto rebelské militantní skupiny M23 terorizovaly východní provincie Demokratické republiky Kongo. Rebelové byli nakonec vládní armádou a silami OSN poraženi a v roce 2013 byl uzavřen mír. Bohužel i přes mírovou dohodu probíhají v Kongu boje nadále [Veselý 2013].

Z výše uvedeného je zřejmé, že mír v regionu nastolen nebyl. I když se Rwanda snaží o zlepšení zejména ekonomické situace, co se týče etnického konfliktu, ten stále pokračuje, i když v jiných částech regionu. Nemůžeme jednoznačně říci, že byl ICTR v této oblasti své mise neúspěšný, neboť kdyby ustaven nebyl, situace by byla zřejmě daleko horší. Nicméně mír je v oblasti Velkých jezer velmi křehký a ozbrojené rebelské skupiny páchající nejrůznější zvěrstva nejsou ničím neobvyklým.

Závěr

Ozbrojené konflikty v bývalé Jugoslávii a ve Rwandě, jež se udály na počátku 90. let 20. století, mají jedno společné; v jejich důsledku byly vytvořeny ad hoc mezinárodní trestní tribunály. Hlavním tématem této práce byla úloha těchto tribunálů, ICTY a ICTR, v mezinárodních vztazích.

Oba tribunály jsou si do značné míry podobné. Statut ICTR byl víceméně inspirován Statutem ICTY. Oba jsou orgány OSN, oba byly vytvořeny rezolucí RB OSN na základě kapitoly VII čl. 29 a 41 Charty OSN. Oba tribunály mají omezenou jurisdikci vztahující se pouze k předmětným konfliktům. Jejich úkolem je potrestat porušení norem mezinárodního práva. Konkrétně jurisdikce ICTY se vztahuje na zločin genocidy, zločiny proti lidskosti, porušení zákonů a obyčejů války a porušení Ženevských úmluv z roku 1949, ICTR stíhá taktéž zločin genocidy, zločiny proti lidskosti a porušení čl. 3 společného Ženevským úmluvám z roku 1949 a jejich Dodatkového protokolu II. Oba tribunály jsou tvořeny soudními senáty, odvolacím senátem, který je navíc jejich společným orgánem, Úřadem prokurátora, který byl až do roku 2003 taktéž společnou institucí obou tribunálů, a Sekretariátem. Jak už bylo řečeno, ICTY a ICTR jsou si svou jurisdikcí, složením a strukturou do značné míry podobné.

Předmětem této práce byla zejména úloha tribunálů v mezinárodních vztazích, na kterou bylo pohlíženo z právního a politického hlediska. Na oblast právní se zaměřovala kapitola třetí, jež ukázala, jak tribunály přispěly k rozvoji mezinárodního humanitárního práva a mezinárodního trestního práva. Byla judikována aplikace mezinárodního obyčejového práva na vnitrostátní konflikty zahrnující individuální trestní odpovědnost. Tribunály vyjasnily pochybnosti ohledně pravomocí RB OSN zřizovat mezinárodní trestní tribunály. Zde však můžeme vidět menší rozpor mezi soudními senáty a senátem odvolacím. Soudní senát ICTY zaujal stanovisko, podle něž jsou rozhodnutí RB OSN nepřezkoumatelná. S tím se však odvolací senát neztotožnil. Jeden ze soudních senátů ICTR nicméně následoval názor soudního senátu ICTY. Přínosem byla dále subjektivní definice pojmu etnická skupina, jež umožňuje uvažovat o genocidě v případech různých konfliktů. Velký pokrok byl učiněn v oblasti sexuálních zločinů, konkrétně zločinu znásilnění. Dnes používá ICC definici znásilnění vycházející

z judikatury ICTY a ICTR, zejména z případů Furundžija a Akayesu, která kombinuje odlišné přístupy tribunálů k této problematice.

Z hlediska politického bylo mou snahou odpovědět na otázku, zda a jak ovlivňují politické aspekty činnost ICTY a ICTR. Tato otázka byla uchopena ve dvou rovinách. V první řadě jsem se zabývala otázkou, zda politické aspekty ovlivňují rozhodovací činnost soudců obou zmíněných tribunálů. Kapitola čtvrtá ukázala, že jasná odpověď neexistuje a názory se nad touto problematikou rozcházejí. James Meernik například na základě své analýzy dospívá k názoru, že soudci ICTY svá rozhodnutí zakládají na právním podkladě a politické aspekty zde nehrají roli. Nicméně v poslední době bylo vydáno několik kontroverzních zprošťujících rozsudků, konkrétně v případech chorvatského generála Ante Gotoviny, Mladena Markače, jugoslávského (srbského) generála Momčila Perišiće a bývalého vysokého činitele srbské bezpečnosti Jovici Stanišiče a Franka Simatoviče. Navíc dánský soudce Harhoff obvinil předsedu ICTY Theodora Merona z toho, že ovlivňuje své kolegy v rozhodovací činnosti. Zda jsou tato obvinění pravdivá, či nikoli však není jasné. V případě rwandského tribunálu existují kontroverznosti ohledně případů postoupených Francii, jejíž postupy v rámci vyšetřování jsou velmi pomalé a neefektivní. I přesto, že ICTR může případy znovu převzít, zatím tak neučinil. V druhé rovině jsem se snažila osvětlit, jak politické aspekty ovlivňují spolupráci států s tribunály. Na základě analýzy spolupráce ICTY s Chorvatskem a Srbskem a ICTR s Rwandou jsem došla k závěru, že ICTY byl v této oblasti úspěšnější. Dokázal lépe využít svých schopností, zejména schopností generálního prokurátora k přiměnění států ke spolupráci. Rwanda s ICTR sice spolupracovala v případech potrestání Hutuských pachatelů genocidy, problém se však objevil, když Carla Del Ponte zahájila vyšetřování proti členům RPF. Rwanda přestala spolupracovat a využila svých diplomatických kontaktů a schopností, které mohly být také jedním z důvodů, proč musela Carla Del Ponte opustit úřad u ICTR. Spolupráce Chorvatska a Srbska byla zejména zpočátku také velmi problematická. Srbsko odmítalo spolupracovat úplně a Chorvatsko používalo obratnější taktiku, kdy spolupráci přislíbilo, ale nakonec tak neučinilo. Situace se v obou zemích značně změnila po porážce nacionalistických stran v roce 2000. V případě Chorvatska tak například došlo i k potrestání zločinů během vlastenecké války, čemuž se Chorvaté zpočátku velmi bránili. Samozřejmě, čím lepší spolupráce byla navázána, tím úspěšnější v souzení

zločinců oba tribunály byly, jelikož byly a jsou velmi závislé na pomoci zmíněných států.

Poslední kapitola se snažila odpovědět na otázku, jakou úlohu mají ICTY a ICTR v mezinárodních vztazích, zejména ohledně dopadu činnosti těchto tribunálů na post-konfliktní vývoj v předmětných státech. Jak tribunály dostaly svého úkolu potrestat zločiny podle mezinárodního práva, pomohly obnovit a udržet mír a jak přispěly k procesu usmíření? Oba tribunály přispěly k potrestání nejzávažnějších zločinů, jež se udály. Bohužel je to stále jen špička ledovce, jelikož nebylo a není reálně možné potrestat všechny viníky. V porovnání obou tribunálů je ICTY úspěšnější, neboť obžaloval více osob a uzavřel více případů. ICTR byl zpočátku kritizován za svou pomalost, neefektivnost a administrativní pochybení. Na druhou stranu ICTR měl od počátku méně výhodnou pozici a neměl takové zázemí jako ICTY. Dnes se však kritika obrací směrem k ICTY a pochybnostem o jeho neovlivnitelnosti. Nicméně oba tribunály velmi přispěly k rozvoji mezinárodního humanitárního práva a odsouzení největších zločinců. V procesu usmíření však oba tribunály nečinily mnoho. V zemích bývalé Jugoslávie i ve Rwandě stále nedošlo k umíření zneprátených stran. Clark tvrdí, že ICTY udělal velmi málo, aby napomohl obnovit vztahy ve společnosti. Nedostatečná je například aktivní pomoc obětem, rozpočet je v této oblasti velmi podhodnocen. Refik Hodžić však věří, že ICTY je velmi důležitý a to díky tomu, že významně přispěl k objasnění okolností některých nejzávažnějších zločinů. Přesto Hodžić píše, že ICTY je bohužel orgánem OSN a nikoliv orgánem vytvořeným pro obyvatele bývalé Jugoslávie. Velkým problémem je situace v Bosně, kde konflikt zamrzl na mrtvém bodě a hrozí, že by mohl být v budoucnu obnoven. Celé situaci rozhodně nenapomáhá špatné ekonomické a politické postavení země. V případě ICTR je situace podobná, existují různé názory na otázku, zda ICTR přispěl k usmíření mezi Hutuy a Tutsiji. Někteří zastávají názor, že nikoli, jelikož činnost ICTR je ve Rwandě téměř neznámá anebo je vnímána spíše negativně. Jiní odborníci naopak tvrdí, že ICTR k usmíření přispěl, a to prostřednictvím potrestání největších viníků. Rwanda samotná se snažila k usmíření dospět prostřednictvím lidových soudů gacaca, které byly velmi efektní, i když byla často zpochybňována jejich profesionalita. Dle oficiální vládní rétoriky by dnes etnicita neměla hrát roli, přesto se projevuje na různých společenských úrovních, včetně té vládní, kde posty zastávají téměř jen Tutsijové. Oba tribunály měly navíc přispět k obnovení a udržení míru. Existovalo zde přesvědčení, že nastolením

spravedlnosti prostřednictvím rozsudků bude mír obnoven a udržen. Dnes je však zřejmé, že tato očekávání byla příliš optimistická, až nereálná. V případě bývalé Jugoslávie byl mír obnoven až roku 1995, kdy byla podepsána Daytonská mírová dohoda, tedy ještě dva roky po ustavení tribunálu probíhala válka. Dnes v regionu bývalé Jugoslávie panuje mír, avšak pouze ve formě absence války. K míru, který je chápán v širším pojetí, zahrnující usmíření zneprátených stran, odpuštění a celkový rozkvět společnosti, mají státy bývalé Jugoslávie ještě daleko. Ani situace ve Rwandě není ideální. Mír ve Rwandě obnoven byl, ale konflikt mezi oběma etniky stále pokračuje, i když v jiných částech regionu jako je Demokratická republika Kongo. Nicméně kdyby ICTR ustaven nebyl, situace by byla zřejmě daleko horší.

Vše má své kladné i stinné stránky, jinak tomu není ani v případě ad hoc mezinárodních trestních tribunálů pro bývalou Jugoslávii a pro Rwandu. Oba tribunály mají ukončit svou činnost do konce tohoto roku, jejich celkové zhodnocení však bude možné až s jistým časovým odstupem. I tak může být ale konstatováno, že oba tribunály pomohly tomu, k čemu byly primárně ustaveny, odsoudit nejzávažnější zločiny, ke kterým došlo během války v Jugoslávii a během genocidy ve Rwandě.

Summary

Both conflicts that happened during 1990's have something in common; they are the reason why the International Criminal tribunals for the Former Yugoslavia and Rwanda ("ICTY" and "ICTR") were established. The main topic of this thesis was the role of these tribunals in international relations.

Both tribunals are very similar, they were established by resolution of United Nations Security Council on the basics of chapter VII UN Charter. Their jurisdiction is limited, relates to particular conflicts. ICTY deals with genocide, crimes against humanity, violations of the laws or customs of war and grave breaches of the Geneva Conventions of 1949. ICTR deals also with genocide, crimes against humanity and violations of article 3 Common to the Geneva Conventions and of Additional Protocol II. Both tribunals have similar structure, they are composed of Trial Chambers, Appeals Chamber, that is a common organ, Office of the Prosecutor and Registry.

However the main topic is the role of ICTY and ICTR in international relations. I dealt with this topic from two points of view, legal and political one. In the legal sphere, judicature of tribunals was examined in purpose to show that both tribunals have contributed to the development of international criminal and humanitarian law. For example, they confirmed the application of international customs law on national conflicts including individual criminal responsibility. Tribunals clarified doubts about Security Council's power to establish international criminal tribunals. Great progress was made in the field of sexual crimes, specifically of rape. Nowadays the definition of rape using by ICC come from judicature of ICTY and ICTR, especially from the cases Furundžija and Akayesu.

From the political point of view, I sought to answer the question if and how political aspects influence activity of the ICTY and ICTR. Two aspects of this question were dealt with. Firstly, I applied my mind to question, if political aspects influence decision-making of judges. Chapter four shows that there is no clear answer, there are many different opinions. James Meernik for example thinks that judges of ICTY base their decision primary on legal grounds and they are unbiased. However lately some controversy occurred regarding verdicts of not guilty of Croatia general Ante Gotovina, Mladen Markač, Yugoslav general Momčilo Perišić and Jovica Stanišić and Franko

Simatovič. Furthermore Danish judge Harhoff accused president of the ICTY Theodor Meron of influencing of his colleagues. Nevertheless, it is not clear if these accusations are true or not. In Rwanda case problems are seen in cases which were handed over to France. France is very slow and ineffective in dealing with cases. The ICTR has the option to recall the cases on the grounds that France is doing nothing, but this option has not been used yet. Secondly I tried to elucidate how political aspects influence the cooperation of states with the tribunals. On the analysis grounds of cooperation of the ICTY with Croatia and Serbia and the ICTR with Rwanda I found that ICTY has been more successful. ICTY has used better its ability to get states to cooperate. Rwanda has cooperated with the ICTR, but just in the cases of genocide. The problem occurred when Carla Del Ponte, the Chief Prosecutor wanted to prosecute members of RPF. Rwanda stopped the cooperation and used its diplomatic and political abilities, which could be one of the reasons why Carla Del Ponte had to leave its office. The cooperation with Croatia and Serbia was problematic at the beginning, the situation however changed when nationalist parties were defeated in 2000.

The last chapter sought answer the question, which role the tribunals have in post conflict situation. How tribunals have achieved their goals to prosecute crimes under international law, how have contributed to restoration and maintenance of peace and national reconciliation? Both tribunals have contributed to punishing of grave crimes, unfortunately it is not possible to punish everyone. In comparison, the ICTY has been more successful, it has prosecuted more people and has closed more cases. The ICTR was at the beginning criticised for its slowness and inefficiency. However, the ICTR had worse position because of its problematic facilities and unqualified staff. In the reconciliation process not enough has been made. In the states of Former Yugoslavia and Rwanda reconciliation has not been achieved. Clark claims that ICTY has not made enough regarding outreach programmes, the budget is very undervalued in this field. Refik Hodžić however believes that ICTY is very important thanks to its contribution to elucidation some events of the worst crimes. Nevertheless he writes that ICTY is still the UN body and not the body which should serve to Yugoslav people. One of the biggest problem is the situation in Bosnia, where the conflict frozen and there are possibilities that will break out again. In the case of the ICTR, the situation is also not ideal, there are many opinions regarding reconciliation, somebody claims that the ICTR has contributed to reconciliation, others think that not, because the ICTR is

perceived rather negatively or its work is unknown. Nowadays ethnicity should not play any role, however it comes through many levels of society, governments post are for example held just by Tutsi. The mandate of both tribunals is also restoration and maintenance of peace. Today it is obvious that this expectation was too optimistic. In the Former Yugoslavia the peace was restored in 1995, two years after ICTY's establishment. Nowadays peace exists in the form of absence of war. There is also need of national reconciliation, forgiveness and development of society. Peace in Rwanda war restored, but the conflict between two ethnic groups still continues in other parts of region, for example in Democratic Republic of Congo. However the situation could be even worse without the ICTR.

Everything does have its positive and negative side, it is no different in the cases of the ICTY and the ICTR. Both tribunals should finish their activity till the end of this year, however overall evaluation will be possible with some time interval. Nevertheless it can be claim that both tribunals has contributed to their main goal, to prosecute and punish the most serious crimes that happened during war in Former Yugoslavia and during genocide in Rwanda.

Použité prameny a literatura

Monografické publikace

PESKIN, Viktor. *International Justice in Rwanda and the Balkans: Virtual Trials and the Struggle for State Cooperation*. 1. Vyd. New York: Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-0-521-87230-0.

VÁLEK, Petr. *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*. Praha: Nakladatelství C.H. Beck s.r.o., 2009.

WILMER, Franke. *The construction of the state, man and war*. New York and London: Routledge, 2002.

ZÁHOŘÍK, Jan. *Dějiny Rwandy a Burundi*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-175-0.

Periodické zdroje

BARRIA, Lilian A., ROPER, Steven D. How Effective are International Tribunals. An Analysis of the ICTY and the ICTR. *The International Journal of Human Rights* [online]. 2005, Vol. 9, No. 3 [cit. 2014-04-26]. Dostupné z <http://www.library.eiu.edu/ersvdocs/3800.pdf#page=14&zoom=140,0,517>.

BBC. *How the genocide happened* [online]. 17 May 2011 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-13431486>.

BBC. *Rwanda 'gacaca' genocide courts finish work* [online]. 18 June 2012 [cit. 2014-04-25]. Dostupné z <http://www.bbc.com/news/world-africa-18490348>.

BIGI, Giulia. Joint Criminal Enterprise in the Jurisprudence of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia and the Prosecution of Senior Political and Military Leaders: The Krajišnik Case. *Max Planck Yearbook of United Nations Law* [online]. 2010, Vol. 14 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z http://www.mpil.de/files/pdf3/mpunyb_02_bigi_14.pdf.

CLARK, Janine Natalya. The ICTY and the Challenges of Reconciliation in the Former Yugoslavia. *E-International Relations* [online]. 2012 [cit. 2014-04-16]. Dostupné z <http://www.e-ir.info/2012/01/23/the-icty-and-the-challenges-of-reconciliation-in-the-former-yugoslavia/>.

CLARK, Janine Natalya. Courting Controversy. The ICTY's Acquittal of Croatian Generals Gotovina and Markac. *Journal of International Criminal Justice* [online]. 2013, Vol. 11, No. 2 [cit. 2014-04-22]. Dostupné z <http://jicj.oxfordjournals.org/content/early/2013/03/15/jicj.mqt009.full.pdf+html>.

ERÖZDEN, Ozan. Croatia &/v. ICTY: A Difficult Year of Co-operation. *Centre for Policy Studies, Blue Bird research group, „Future of the Nation State in SEE“* [online]. [cit. 2014-04-07]. Dostupné z <http://web.ceu.hu/cps/bluebird/pap/erozden1.pdf>.

HINTJENS, Helen M. Explaining the 1994 genocide in Rwanda. *The Journal of Modern African Studies* [online]. 1999, vol. 37, No. 2 [cit. 2014-02-28]. Dostupné z http://www.fes.de/themen/menschenrechtspreis/common/pdf/Explaining_the_1994_Genocide_in_Rwanda.pdf.

HODŽIĆ, Refik. The distance between the ICTY and us. *Observatorio balcani e caucaso* [online]. 5 March 2013 [cit. 2014-04-25]. Dostupné z <http://www.balcanicaucaso.org/eng/Regions-and-countries/Balkans/The-distance-between-the-ICTY-and-us-131623>

INTERNATIONAL CENTRE FOR TRANSNATIONAL JUSTICE. *Transnational Justice in the Former Yugoslavia* [online]. 2009 [cit. 2014-04-18]. Dostupné z <http://ictj.org/sites/default/files/ICTJ-FormerYugoslavia-Justice-Facts-2009-English.pdf>.

JANŮ, Ivana. Mezinárodní spravedlnost. Tribunály OSN a Jihoafrická komise pravdy a usmíření. *Paměť a dějiny* [online]. 2010, č. 4 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1004/113-122.pdf>.

KALYVAS, Stathis N., SAMBANIS, Nicholas. Bosnia's Civil War Origins and Violence Dynamics. In *Paul Collier and Nicholas Sambanis (eds), Understanding Civil War: Evidence and Analysis*. Washington, DC: The World Bank [online] 1995, Vol. 2 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z <http://stathis.research.yale.edu/documents/Bosnia.pdf>.

MEERNIK, James. Victor's Justice or the Law? Judging and Punishing at the International Tribunal for the Former Yugoslavia. *The Journal of Conflict Resolution* [online]. 2003, Vol. 47, No. 2 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/3176164>.

MALCOLM, Noel R. Bosnian Conflict. *Encyklopedia Britannica* [online]. Last updated 10 March 2013 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1365562/Bosnian-conflict>.

MILANOVIC, Marco. Danish Judge Blasts ICTY President [UPDATED]. *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law* [online]. June 13 2013 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z <http://www.ejiltalk.org/danish-judge-blasts-icty-president/>.

NSANZUWERA, Francois-Xavier. The ICTR Contribution to National Reconciliation. *Journal of International Criminal Justice* [online]. 2005, Vol. 3, Iss. 4 [cit. 2014-04-19]. Dostupné z <http://jicj.oxfordjournals.org.ezproxy.is.cuni.cz/content/3/4/944.full.pdf+html>.

PATTERSON, Parker. Partial Justice: Successes and Failures of the International Criminal Tribunal for Rwanda in Ending Impunity for Violations of International Criminal Law. *Tulane Journal of International & Comparative Law* [online]. 2010, Vol. 19, Iss. 1 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z <http://eds.a.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=35a9f010-01d0-4beb-9ac0-03e6fdb79279%40sessionmgr4003&vid=8&hid=4211>.

PAVKOVIC, Alexandar. Anticipating the disintegration: Nationalism in former Yugoslavia, 1980 – 1990. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity* [online]. 1997, Vol. 25, No. 3 [cit. 2013-12-02]. Dostupné z <http://www.tandfonline.com.ludwig.lub.lu.se/doi/abs/10.1080/00905999708408516#.U2YeDVd3qSo>.

PESKIN, Viktor A.. Beyond Victor's Justice? The Challenge of Prosecuting the Winners at the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and Rwanda. *Journal of Human Rights* [online]. 2005, Vol. 4, No. 2 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z http://www.law.asu.edu/Portals/25/Files/Faculty%20Scholarship/Peksin_beyond.pdf.

SIMONS, Marlise. Judge at War Crimes Tribunal Faults Acquittals of Serb and Croat Commanders. *The New York Times* [online]. June 14, 2013, last updated June 17 2013 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z http://www.nytimes.com/2013/06/15/world/europe/judge-at-war-crimes-tribunal-faults-acquittals-of-serb-and-croat-commanders.html?_r=2&.

SPOERRI, Marlene. Justice Imposed: How Policies of Conditionality Effect Transnational Justice in the Former Yugoslavia. *Europe-Asie Studies* [online]. 2011, Vol. 63, No. 10 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/41302197>.

ŠTURMA, Pavel. *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů* [online]. 2007-2008 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z https://www.mzv.cz/file/317505/Konkur_jurisdikce_zkracena.pdf. 40

ŠTURMA, Pavel. Vývoj v oblasti trestání zločinů podle mezinárodního práva během poslední dekády 20. století: současné mezinárodní trestní tribunály OSN. In *Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do právního řádu: sborník příspěvků ze semináře pořádaného Českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo*. Praha: C. H. BECK, 2004. Dostupné z http://is.muni.cz/el/1423/jaro2007/MVZ155/um/sturma_icty_a_ictt.txt.

ŠŤASTKA, Tomáš. Zvěrstva v Kongu organizuje rwandský ministr. Řídí rebely, tvrdí OSN. *iDNES.cz* [online]. 18 října 2012 [cit. 2013-04-27]. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/ministr-rwanda-zverstva-kongo-dzk-/zahranicni.aspx?c=A121018_154850_zahranicni_ts.

VESELÝ, Daniel. Válka v Kongu zdaleka nekončí. *Britské listy* [online]. 21. listopadu 2013 [cit. 2014-04-28]. Dostupné z <http://www.blisty.cz/art/71099.html>. ISSN 1213-1792.

WALDORF, Lars. „A Mere Pretense of Justice“ Complementarity, Shame Trials and Victor’s Justice at the Rwanda Tribunal. *Fordham International Law Journal* [online].

⁴⁰ Zkrácená verze závěrečné studie k výzkumnému projektu MZV ČR č. 1/2007 „Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů“ řešenému v období 2007-2008 na katedře mezinárodního práva PF UK pod vedením prof. JUDr. Pavla Šturmy, DrSc. Dalšími členy řešitelského kolektivu byli JUDr. Vladimír Balaš, CSc., JUDr. PhDr. Veronika Bílková, PhD., E.MA, doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, CSc., doc. JUDr. Jan Ondřej, CSc., DSc., a Mgr. Věra Honusková.

2011, Vol. 33, No. 4 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z
<http://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol33/iss4/3/>.

WALLIS, Andrew. *International Courts: Justice vs Politics*. *openDemocracy* [online].
27 February 2013 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z
<http://www.opendemocracy.net/andrew-wallis/international-courts-justice-vs-politics>.

ZORBAS, Eugenia. *Towards Justice and Reconciliation in Rwanda: Taking stock*.
Pambazuka News [online]. 1 April 2004, Iss. 150 [cit. 2014-04-19]. Dostupné z
<http://pambazuka.org/en/category/features/21166>. ISSN 1753-6839

Neperiodické zdroje

BJÖRKDAHL, Annika. *Statebuilding, Peacebuilding and Transitional justice*. Lecture,
course War and Peace in the Western Balkans. Lund University. 21 October 2013.

CIA. *The World Factbook: Rwanda. Economy* [online]. last updated 14 April 2014 [cit.
2014-04-25]. Dostupné z <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rw.html>.

ČESKO. Vyhláška č. 30/1947 Sb. o Chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního
soudního dvora sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o
mezinárodní organizaci, konané v San Francisku ze dne 13. března 1947 (Charta OSN).
In *Sbírka zákonů, Česká Republika*. 1949, částka 15. Dostupné z
<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1947&typeLaw=zakon&What=Rok&stranka=10>.

FREMR, Robert. *Genocida ve Rwandě-potrestání a vypořádání se s ní*. Přednáška
pořádaná Common Law Society, Všehrd, s.č.p. Univerzita Karlova, Právnická fakulta,
24. března 2014.

GUSIC Ivan. *The role of nationalism in the Western Balkans*. Lecture, course War and
Peace in the Western Balkans. Lund University. 4 September 2013

HUMAN RIGHTS WATCH. *World report 2014: Rwanda* [online]. 2014 [cit. 2014-04-
28]. Dostupné z <http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/rwanda>.

INTERNATIONAL CRIMINAL COURT. *Elements of Crimes*. Adoption 9 September 2002. Dostupné z <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/336923D8-A6AD-40EC-AD7B-45BF9DE73D56/0/ElementsOfCrimesEng.pdf>. ISBN No. 92-9227-232-2.

ICTR. Office of the Prosecution. Dostupné z <http://www.unict.org/tabid/104/default.aspx>.

ICTR. Cases. Dostupné z <http://www.unict.org/Cases/tabid/204/Default.aspx>.

ICTR. The Chambers. Dostupné z <http://www.unict.org/tabid/103/default.aspx>.

ICTR. The Registry. Dostupné z <http://www.unict.org/tabid/105/default.aspx>.

ICTY. Office of the Prosecutor. Dostupné z <http://www.icty.org/sections/AbouttheICTY/OfficeoftheProsecutor>.

ICTY. Press release. Judge Harhoff disqualified from Šešelj case, 29 August 2013. Dostupné z <http://www.icty.org/sid/11357>.

ICTY. Press release. Judge Meron and Judge Agius re-elected President and Vice-President of the ICTY. 1 October 2013. Dostupné z : <http://www.icty.org/sid/11379>.

ICTY. Registry. Dostupné z <http://www.icty.org/sections/AbouttheICTY/Registry>.

ICTY. The Cases. Dostupné z <http://www.icty.org/action/cases/4>.

ICTY. The President. Dostupné z <http://www.icty.org/sid/149>.

ICTY. *War crimes opinion poll discussed in Serbia* [online]. Belgrade: 28 February 2012 [cit. 2012-04-20]. Dostupné z <http://icty.org/sid/11021>.

OFFICE OF THE HIGH REPRESENTATIVE. *OHR General Information* [online]. 16 February 2012 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z http://www.ohr.int/ohr-info/gen-info/default.asp?content_id=38519.

OSCE: *Brioni Agrrement Signed* [online]. 1991 [cit. 2014-03-04]. Dostupné z <http://www.osce.org/item/58326>.

OSCE. *Views on war crimes, the ICTY and the national war crimes judiciary*. Strategic Marketing Research [online]. April 2009 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z <http://www.osce.org/serbia/40751?download=true>.

OSN. *Zprávy 1998. Události OSN (srpen - září 1998)* [online]. 2 září 1998 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=532>.

UN DEPARTMENT OF PUBLIC INFORMATION. *Former Yugoslavia-UNPROFOR* [online]. September 1996 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm.

UN DEPARTMENT OF PUBLIC INFORMATION. Outreach Programme on the Rwanda Genocide and the United Nations. *The Justice and Reconciliation Process in Rwanda* [online]. March 2014 [cit. 2014-04-17]. Dostupné z <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/Backgrounder%20Justice%202014.pdf>.

UN. *Statute of the International Tribunal for Rwanda* [online]. 31 January 2010 [cit. 2013-03-05]. Dostupné z <http://www.unict.org/Portals/0/English%5CLegal%5CStatute%5C2010.pdf>.

UN. *Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yuuoslavia* [online]. September 2009 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf.

Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 827; S/RES/827 (1993); 25. květen 1993.

Dostupné z [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/827\(1993\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/827(1993)).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 995; S/RES/995 (1994); 8. září 1994.

Dostupné z [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/955\(1994\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/955(1994)).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1503; S/RES/1503 (2003); 28. srpen 2003.

Dostupné z [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1503\(2003\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1503(2003)).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1966; S/RES/1966 (2010); 22. prosinec 2010.

Dostupné z [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1966\(2010\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1966(2010)).

Judikatura

ICTR. Prosecutor v. Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T. Judgment, 2 September 1998.

Dostupné z

<http://www.unicttr.org/Portals/0/Case%5CEnglish%5CAkayesu%5Cjudgement%5Cakay001.pdf>.

ICTR. Prosecutor v. Kanyabashi, Case No. ICTR-96-15-T, Decision on the Defense Motion on Jurisdiction, 18 June 1997. Dostupné z

<http://www.unicttr.org/Portals/0/Case%5CEnglish%5CKanyabashi%5Cdecisions%5C180697.pdf>.

ICTR. Prosecutor v. Kayishema and Ruzindana, Case No. ICTR-95-1-T, Judgment, 21 May, 1999. Dostupné z

http://www.unicttr.org/Portals/0/Case%5CEnglish%5Ckayishema%5Cjudgement%5C990521_judgement.pdf.

ICTR. Summary of Appeal Judgment, Case No. ICTR-98-41-A. Dostupné z

<http://www.unicttr.org/Portals/0/Case%5CEnglish%5CBagosora%5CJudgement%5C111214-Summary%20Appeal%20Judgement.pdf>

ICTY. Appeals Judgement Summary for Ante Gotovina and Mladen, 16 November

2012. Dostupné z http://www.icty.org/x/cases/gotovina/acjug/en/121116_summary.pdf

ICTY. Case Information Sheet, Momčilo Perišić, IT-04-81. Dostupné z

http://www.icty.org/x/cases/perisic/cis/en/cis_perisic_en.pdf.

ICTY. Case Information Sheet, Simatović, Stanišić. IT-03-69. Dostupné z

http://www.icty.org/x/cases/stanistic_simatovic/cis/en/cis_stanistic_simatovic_en.pdf.

ICTY. Judgment, Gotovina and Markač Case No. IT- 06-90-A, Appeals 16. November

2012. Dissenting Opinion of Judge Fausto Pocar. Dostupné z

http://www.icty.org/x/cases/gotovina/acjug/en/121116_judgement.pdf.

ICTY. Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1-T, Decision on the Defense Motion on Jurisdiction, 10 August 1995. Dostupné z <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tdec/en/100895.htm>.

ICTY. Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1-AR72, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction , 2 October, 1995. Dostupné z <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm>.